

До захисту
Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"

Навчально-науковий Інститут економіки
Фінансово-економічний факультет

Кафедра економічного аналізу і фінансів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи
ступеню магістр

студентки Москаленко Руслани Вадимівни
(ПІБ)
академічної групи 072м-20з-1 (заочна форма навчання)
(шифр)
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)
освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування
(код і назва програми)
на тему: «Управління кредитною політикою банку (на прикладі АТ «ОТР банк»)»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
Кваліфікаційної роботи	Штефан Н.М.	90	відмінно	
Рецензент	Сидоренко М.О.	92	відмінно	
Нормоконтролер	Федорова О.Г.	90	відмінно	

Дніпро
2022

Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
економічного аналізу і фінансів
(повна назва)

Срмошкіна О.В.
(прізвище, ініціали)

« » 2021 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу
ступеню магістр

студентці Москаленко Руслані Вадимівні
(прізвище, ініціали)

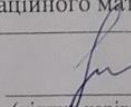
академічної групи 072м-20з-1
(шифр)

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)

На тему: «Управління кредитною політикою банку (на прикладі АТ «ОТР банк»
затверджену наказом ректора НТУ "Дніпровська політехніка" від 16.12.21 р. № 1065 - с

Розділ	Зміст	Термін виконання
ВСТУП	Актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет роботи, методи, наукова та практична цінність, апробація результатів, публікації, структура роботи	04.10.2021-15.10.2021
Розділ 1	Теоретичні основи управління кредитною політикою банку	18.10.2021-29.10.2021
Розділ 2	Аналіз ефективності управління кредитною політикою банку	01.11.2021-26.11.2021
Розділ 3	Шляхи оптимізації кредитної політики комерційного банку в ринкових умовах	29.11.2021-10.12.2021
Розділ 4	Результати вдосконалення управління кредитною політикою ОТР банку	13.12.2021-31.12.2021
ВИСНОВКИ		04.01.2022-06.01.2022
Демонстраційний матеріал	Підготовка демонстраційного матеріалу до захисту	10.01.2022-11.01.2022

Завдання видано

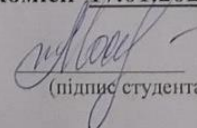

(підпис керівника)

Н.М.Штефан
(прізвище, ініціали)

Дата видачі завдання 27.09.2021 р

Дата подання до екзаменаційної комісії 17.01.2022 р.

Завдання прийнято до виконання

(підпис студента)

Р.В. Москаленко
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ.....	10
1.1.Кредитна політика банку: сутність, цілі, принципи та фактори, що її формуєть.....	10
1.2. Законодавча база здійснення банківських операцій.....	18
1.3. Методологічні підходи до управління кредитною політикою банку. Класифікація кредитної політики.....	20
1.4. Математичні методи і моделі в управлінні кредитною політикою банку.....	34
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ.....	43
2.1. Стан фінансових ринків та банківського сектору.....	43
2.2. Характеристика діяльності і перспективи розвитку ОTR Group.....	47
2.3. Аналіз ефективності управління кредитною політикою банку.....	51
Висновки до розділу 2.....	81
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ УМОВАХ.....	84
3.1. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля.....	84
3.2. Розвиток ринку фінансових технологій в Україні.....	92
3.3. Оптимізаційні моделі в діяльності банківських установ.....	95
3.4.Оптимізація структури кредитного портфелю ОTR банку.....	100
Висновки до розділу 3.....	107
РОЗДІЛ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ ОTR БАНКУ.....	109

4.1. Розрахунок прибутку від оптимізації структури кредитного портфелю банку.....	109
4.2. Розрахунок прогнозних показників вдосконалення управління кредитною політикою банку.....	110
Висновки до розділу 4.....	111
ВИСНОВКИ.....	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	118
ДОДАТКИ.....	123

ВСТУП

Основою формування фінансово-кредитних відносин та найважливішим суб'єктом фінансового ринку є банківська система, одним із головних завдань якої є правильно розроблена кредитна політика, яка дає можливість отримати банкам основну частину доходу за рахунок надання кредитів.

Питання, які стосуються кредитної політики банків та шляхів її оптимізації досліджували такі вчені, як: О.В. Васюренко, В.В. Волкова, О.Є. Гудзь, В. Грушко, О.О. Любар, В.В. Рисін, Ю.О. Русіна, О.І. Лаврушина та інші. Однак у більшості наукових досліджень недостатньо уваги приділено саме основним шляхам оптимізації кредитної політики. Все це свідчить про актуальність теми, а отже, зумовило вибір наряду дослідження в науковому і практичному аспектах.

Для ефективного регулювання і вирішення проблем в процесі управління кредитним портфелем банки повинні чітко визначати політику в кредитній сфері, яка повинна виражатися в постановці певних завдань і мінімізації кредитних ризиків. Необхідно чітко визначати критерії якості ризиків, щоб обмежити збитки внаслідок банкрутства клієнтів, а також ретельно і глибоко вивчати фінансовий стан позичальників при видачі кредитів, вибирати оптимальні способи повернення кредитних ресурсів. Для більш ефективного використання кредитних ресурсів і розширення обсягів кредитування необхідне впровадження перспективних форм кредиту, нових технологічних кредитних продуктів. Також доцільно диверсифікувати кредитний портфель, щоб неспроможність одного клієнта, групи клієнтів, галузі діяльності не відбивалися на доходи банку.

Метою роботи є вдосконалення управління кредитною політикою комерційних банків, розробка практичних рекомендації щодо удосконалення механізму оптимізації структури кредитного портфелю банку з метою максимізації прибутку банку при заданому рівні ризику в умовах підтримання банківської ліквідності.

Відповідно до поставленої мети було вирішено такі наукові завдання:

- проведено дослідження науково-методологічних підходів до управління кредитною політикою комерційних банків;
- проаналізовано і тенденції розвитку фінансових ринків і банківського сектору України;
- оцінено ефективність політики управління кредитним портфелем та її впливу на фінансовий стан банку;
- вдосконалено кредитну політику банку на основі оптимізації структури кредитного портфелю банку;

Об'єктом дослідження – процес управління кредитною політикою банку.

Предметом дослідження – теоретико-методичні підходи та практичні аспекти процесу управління кредитною політикою банку.

Теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених і фахівців в області фінансів, банківської справи, грошового обігу і кредиту. Дослідження базується на законодавчих актах України, нормативних документах Національного банку, різних міністерств і відомств, законодавчих та нормативних актах Верховної Ради України, внутрішньобанківських інструкціях та положеннях, фінансовій і статистичній звітності банку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені теоретичні та методологічні положення доведені до рівня конкретної методики управління кредитною політикою та розробці рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики.

Наукова новизна дослідження полягає в:

- удосконаленні методичного підходу до управління кредитною політикою банку на основі моделі оптимізації структури кредитного портфелю банку.

Апробація результатів дослідження. За результатами досліджень написана стаття «Математичні методи і моделі в управлінні кредитною політикою банку», яка надрукована в журналі «Ефективна економіка», 2021, № 11.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи - 126 сторінки. Робота містить 2 рис., 27 таблиць, 45 найменувань у списку використаних джерел та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ

1.1. Кредитна політика банку: сутність, цілі, принципи та фактори, що її формують

Початок формуванню в Україні власної банківської системи ринкового типу був покладений Законом «Про банки і банківську діяльність», ухваленим Верховною Радою 20 березня 1991 року [2]. Організація ефективної кредитної діяльності у сучасних нестабільних умовах господарювання відбувається завдяки виваженої кредитної політики банку. Серед науковців існують певні дискусії щодо визначень суті поняття «кредитна політика» (табл 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність поняття «кредитна політика банку»

Автори	Визначення що таке «кредитна політика банку»
1	2
Н.А.Антіпова [13]	Частина філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок по кредиту.
О.Васюренко [15]	Це визначення завдань і пріоритетів кредитної діяльності, засобів і методів їх реалізації, а також принципів та порядку організації власне кредитного процесу.
У. Владичин [17]	Стратегія і тактика банку щодо спрямування коштів на кредитування клієнтів на основі принципів кредитування.
В. Вовк [18]	Визначає основні напрями кредитного процесу, пріоритети, принципи та цілі певного банку на кредитному ринку – стратегія кредитної діяльності банку, і передбачає застосування конкретних фінансових та інших інструментів, що використовуються в процесі реалізації кредитних угод – тактика банку щодо організації процесу кредитування.
О. Вовчак [19]	Стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності.

Продовження таблиці 1.1

1	2
І. Гуцал [22]	Є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого банку.
О. Дзюблюк [14]	Сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля і контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для прийняття конкретних рішень.
І.Карбівничий [24]	Сукупність базових принципів та критеріїв прийняття управлінських рішень у сфері кредитної діяльності банку з метою реалізації його кредитного потенціалу та ефективного впливу на економіку країни на різних її рівнях.
Р. Коцовська [25]	Комплекс рішень, ухвалених правлінням банку, у яких зафіксовані умови, параметри надання кредитів, організація кредитного процесу.
О.О. Любар [27]	У вузькому сенсі – це система заходів банку в царині кредитування його клієнтів, здійснюваних банком для реалізації його стратегії і тактики в даному регіоні в певний період часу. Кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних стосунків, з одного боку, і функціонування кредитного механізму – з іншого.
Н.Л.Островська [29]	Інструмент системи управління кредитною діяльністю банку, кінцева мета якого запобігання ризикам в досягненні ним стратегічних цілей.
В. Рисин [33]	Це стратегія і тактика банку щодо спрямування залучених ресурсів на кредитування клієнтів банку для отримання прибутку та задоволення потреб клієнтів в отриманні коштів у тимчасове користування
Світ енциклопедій [36]	Сукупність факторів, документів і дій, що визначають розвиток комерційного банку в області кредитування своїх клієнтів, визначає завдання і пріоритети кредитної діяльності банку, засоби і методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації кредитного процесу. Створює основу організації кредитної роботи банку відповідно до загальної стратегії його діяльності.

Як видно з даних таблиці 1.1, Гуцал І. вважає, що кредитна політика - це складова частина загальної політики банку; Владичин У., Вовчак О. вважають, що кредитна політика - стратегія і тактика банку щодо спрямування коштів на

кредитування, інші – це сукупність заходів щодо формування кредитного портфелю (Дзюблюк О.) або частина філософії банківського бізнесу (Антіпова Н.А.).

Значення кредитної політики у функціонуванні банку досить значне, вона формує умови, принцип, правила кредитування. Одним із головних завдань кредитної політики є контроль та зниження кредитного ризику у процесі банківської діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що не існує єдиного визначення кредитної політики, кожен з них доповнює сутність поняття.

Також можна стверджувати, що немає і єдиної розробленої кредитної політики для усіх банків. Кожний банк створює та забезпечує особисту кредитну політику, враховуючи усю множину ризиків. Кредитна політика дає змогу планувати, регулювати, контролювати, раціонально організувати взаємовідносини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху грошових коштів.

Один із найважливіших принципів банківської діяльності полягає у тому, що при здійсненні його основної активної операції, банківського кредитування, наданий кредит має бути повернений у чітко обумовлені в кредитному договорі строки.

Метою кредитної політики банку є формування оціненого та якісного підходу щодо управління ризиком на рівні кредитного портфеля банку.

У економічній літературі принципи кредитної політики комерційного банку прийнято підрозділяти на загальні і специфічні(рис. 1.1).

Під загальними принципами кредитної політики розуміються принципи, які покладені в основу як державної кредитної політики, що проводиться центральним банком, так і кредитної політики, що проводиться в окремо взятому комерційному банку.

Найчастіше такі принципи проявляються в наступному:

- наукова обґрунтованість виступає ключовим принципом формування кредитної політики. Тільки обґрунтована політика, сформована з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників, дозволяє якнайповніше задовольнити інтереси суб'єктів кредитних стосунків (держави, регіону, банку і клієнтів);

- оптимальність кредитної політики полягає в поєднанні її ефективності з поставленими цілями;

- ефективність, тобто результативність її проведення;

- нерозривний зв'язок елементів кредитної політики.

- комплексність, тобто необхідність злагодженої роботи усіх компонентів кредитної політики, їх взаємообумовленість і взаємозалежність. Цей принцип дозволяє визначити найкращу комбінацію цілей, завдань, елементів, що формують кредитну політику;

- адекватність, тобто здатність кредитної політики бути гнучкою, адаптуватися до чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, що дозволяє своєчасно реагувати на зміну рівня ризиків кредитування і зменшити кредитні витрати або збільшити прибуток, тим самим збільшуючи рівень рентабельності кредитних операцій.

До специфічних принципів кредитної політики відносяться, наприклад, принцип безпеки операцій щодо розміщення ресурсів, принцип збалансованості структури активів і пасивів за термінами і об'ємами та ін.

Дотримання вказаних принципів є запорукою проведення дієвої та ефективної кредитної політики. Характерним є те, що їх дотримання повинно бути комплексним. Недотримання одного з принципів, як правило, значно зменшує ефективність від дотримання інших. Тільки за такої умови можливе отримання повноцінного результату від реалізації обраної кредитної політики. Вказаний взаємозв'язок і взаємообумовленість принципів зумовлює необхідність застосування їх в діалектичній єдності.

Рис 1.1. Принципи кредитної політики банку

Постановка цілей і завдань певним чином прив'язні до специфіки кожного банку, але у будь-якому випадку вони повинні органічно поєднуватися один з одним. Правильна постановка цілей і завдань кредитної політики забезпечує формування послідовності дій, реалізація яких наближує досягнення головної мети кредитної політики.

Основним елементом кредитної політики щодо стратегії є правильна постановка її цілей. Цілі кредитної політики банку визначаються виходячи зі стратегічних цілей банку:

- забезпечення максимального рівня дохідності кредитного портфеля та акціонерного капіталу комерційного банку за мінімального рівня ризику;
- підтримання оптимального співвідношення між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями і власним капіталом банку;

- забезпечення фінансової стійкості комерційного банку у процесі здійснення кредитної діяльності;
- забезпечення зваженого та оптимального використання кредитних ресурсів;
- досягнення оптимального балансу між зростанням обсягу «кредитного портфеля» і темпами поліпшення його якості;
- збереження високого рівня довіри юридичних і фізичних осіб до комерційного банку шляхом своєчасного і повного виконання своїх зобов'язань перед вкладниками та акціонерами;
- розширення клієнтської бази шляхом надання кредитних послуг високої якості.

Кредитна політика являє собою систему заходів, спрямованих на встановлення пріоритетів розвитку кредитних відносин, раціональну організацію та управління процесом кредитування різних категорій позичальників з метою забезпечення високої рентабельності і мінімізації кредитного ризику[15].

Під час визначення стратегічних цілей банку з приводу обсягів його кредитної діяльності, формування рівня кредитної ставки, форм і видів кредитування клієнтів мають бути прогнозовані й враховані певні зміни, які очікуються в даному періоді на фінансовому ринку в цілому та в тих його сегментах, в яких банк проводить (або збирається проводити) свою кредитну діяльність. У зв'язку з циклічним розвитком і постійною мінливістю стану фінансового ринку, окремих його сегментів необхідно систематично вивчати стан його кон'юнктури для формування ефективної кредитної політики, її коригування в окремих напрямках.

Забезпечення дотримання правових норм державного регулювання кредитної діяльності банків.

Як і інші сфери економічної діяльності окремих суб'єктів господарювання, кредитна діяльність банків підлягає активному регулюванню з боку держави.

Формами такого регулювання виступають певні закони, нормативні акти Національного банку України (наприклад, встановлені ним економічні нормативи щодо здійснення кредитних операцій). Стратегічні цілі кредитної політики і механізм їх реалізації не повинні вступати в протиріччя з діючими нормами державного регулювання кредитної діяльності.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III у останній редакції від 8.03.2011 року та інструкція НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 26.10.2001 № 841/6032 у редакції від 23.01.2011 року, визначають: мінімальний розмір статутного капіталу, який не повинен бути меншим 75 млн. грн. [2,11]; норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (норматив Н1), який обчислюється як сума основного та додаткового капіталу за вирахуванням відвернень. Інструкцією встановлено, що даний норматив повинен становити не менше 120 млн. грн.; норматив адекватності регулятивного капіталу (норматив Н2), що розраховується як відношення регулятивного капіталу банку до активів, зважених на відповідний коефіцієнт ризику, залежно від групи, до якої віднесено актив. Для банків, що розпочинають операційну діяльність, цей норматив має становити: протягом перших 12 місяців діяльності – не менше 15%; протягом наступних 12 місяців – не менше 12%; надалі – не менше 10%; співвідношення регулятивного капіталу та сукупних активів (норматив Н3). За вимогами НБУ, значення даного коефіцієнту має бути не меншим 9% [2,11].

Урахування внутрішнього потенціалу банку та можливостей його розвитку.

Обсяг кредитної діяльності банку, диверсифікація її напрямків, можливості проведення окремих операцій та застосування окремих кредитних інструментів значною мірою визначаються розміром його статутного капіталу, рівнем розвитку матеріально-технічної бази та інноваційних технологій, кваліфікацією кредитних менеджерів, організаційною структурою управління і деякими іншими елементами, які характеризують його внутрішній ресурсний потенціал.

Деякі з цих елементів визначаються можливостями швидкої трансформації у часі і можуть бути підпорядковані стратегічним цілям кредитної політики (наприклад, впровадження сучасних інноваційних технологій, відповідна підготовка кредитних менеджерів).

Інші ж елементи мають менші можливості трансформації у часі внаслідок ринкових обмежень, недостатності фінансових ресурсів та з інших причин (наприклад, суттєве збільшення розміру статутного капіталу, організація філій, значне збільшення матеріально-технічної бази). Тому стратегічні цілі кредитної політики та механізм її реалізації мають враховувати ресурсні обмеження нарощування внутрішнього потенціалу комерційного банку. Сегментація напрямків кредитної політики за основними формами та видами кредитної діяльності.

Як цілісне поняття кредитна політика має бути певним чином сегментована під час розробки за стратегічними цілями та механізмами їх досягнення в окремих напрямках кредитної діяльності. Ця сегментація може визначати окремі пріоритети з вибору клієнтів, видів видачі кредитів, відповідних кредитних інструментів, визнавши диференційовані умови кредитних договорів.

Забезпечення внутрішньої збалансованості окремих напрямків кредитної політики. Цей принцип формування кредитної політики передбачає чітку узгодженість її стратегічних цілей з окремих напрямків кредитної діяльності в часі, регіональному розрізі.

В умовах функціонування сучасного банківського ринку формування кредитної політики залежить від низки факторів, які можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Якщо зовнішні фактори пов'язані з поглибленням світової фінансової кризи, економічною та політичною ситуацією в країні, міжбанківською конкуренцією, то внутрішні чинники пов'язані з надійністю банку, його стійкістю, конкурентоспроможністю.

Кожний банк визначає власну кредитну політику, аналізуючи всю множину внутрішніх та зовнішніх чинників та ризиків, які впливають на його ефективну діяльність(табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Чинники та ризики, які впливають на ефективну діяльність

Внутрішні	Зовнішні
Клієнтоорієнтованість	Грошово-кредитна політика НБУ
Організація банківської роботи	Попит на банківські кредити
Кредитний потенціал	Загальний стан економіки держави
Стабільність депозитів	Рівень бюджетного дефіциту
Регіональна та галузева специфіка функціонування банку	Рівень цін на банківські продукти та послуги
Ступінь ризику та прибутковість	Рівень інфляції
Цінова політика	Рівень банківської конкуренції
Професійна підготовленість працівників	Рівень доходів населення, здатних споживати банківські послуги
	Політизованість суспільства

Таким чином, кредитна політика виступає одним із найважливіших інструментів запобігання ризикам, з якими стикається банк.

1.2. Законодавча база здійснення банківських операцій

Нормативно-правове поле регулювання банківської справи в Україні почало формуватися з часу проголошення незалежності України.

Основою банківського законодавства є Конституція України [1]. Всі законодавчі та нормативно-правові акти повинні прийматися з врахуванням

принципів та положень Основного Закону держави. Саме такі документи формують адекватну правову інфраструктуру у державі, в якій існує верховенство закону.

Правова інфраструктура банківського регулювання в Україні має три рівні:

1) Законодавство. За відсутності єдиного систематизованого нормативно-правового акту, норми якого б урегулювали взаємовідносини, що виникають у сфері банківської діяльності, такого, як наприклад, Банківський кодекс, банківське законодавство, класифікують як загальне, такі спеціальне.

До загального законодавства належать Закони України, які визначають основні принципи діяльності суб'єктів ринку, наприклад, Закон України «Про господарські товариства» [3], Закон України «Про інвестиційну діяльність»[4], тощо.

Спеціальне законодавство спрямоване на врегулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку банківських послуг. До нього належать Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2], Закон України «Про Національний банк України»[5], Закон України «Про державне регулювання ринку фінансових послуг»[6], Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»[7], Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [8], Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [9], «Про цінні папери та фондовий ринок» [10], тощо.

Серії регулятивних правил. Регулятивні (підзаконні нормативні) акти стосуються безпосередньо правил здійснення банківських операцій, які розробляють компетентні наглядові органи. Сюди можна віднести Постанови Кабінету Міністрів, Постанови Правління НБУ, Укази Президента [11,12]. Приклади охоплюють і правила регулювання достатності капіталу; порядок формування обов'язкових резервів; правила здійснення валютних операцій тощо.

2) Роз'яснення та коментарі до нормативно-правових документів. Це інтерпретація нормативно-правових актів, що надає наглядовий орган для деталізації своїх дій щодо застосування законодавства або регулятивних правил.

1.3. Методологічні підходи до управління кредитною політикою банку. Класифікація кредитної політики

Конкретні цілі кредитної політики – послаблення економічних криз, обмеження інфляції, забезпечення стабільного зростання виробництва та функціонування ринку позичкових капіталів, забезпечення стабільності банківської системи. Основними методами кредитної політики є зміна величини облікової ставки та норм обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, обмеження або стимулювання розмірів кредиту тощо.

Розрізняють два типи кредитної політики:

1) політика кредитної рестрикції (обмеження кредиту або політика «дорогих грошей»), спрямована на стримування кредитних операцій банківської системи і застосовується в умовах економічного піднесення для стримування зростання виробництва;

2) політика кредитної експансії («дешевих грошей»), спрямована на стимулювання кредитних операцій банківської системи, яка застосовується в умовах власне економічної кризи та стагнації виробництва.

Кредитна політика має суперечливий характер. Так, політика «дешевих грошей» посилює інфляцію, призводить до порушення макроекономічних пропорцій. Політика «дорогих грошей» несприятливо позначається на діяльності малого та середнього бізнесу, погіршує умови отримання споживчого кредиту населенням. Кредитна політика з погляду стратегії включає пріоритети, принципи та цілі окремого банку на кредитному ринку, а з огляду тактики – фінансовий та інший інструментарій, що використовується банком для реалізації цілей при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, регламент організації кредитного процесу.

Класифікація кредитної політики банку передбачає виділення окремих її видів за різними ознаками(рис.1.3).

Оскільки банківські кредити складають найбільшу та проблемну частину активів, вони мають піддаватися ретельній оцінці та нормуванню. Виходячи з цього, кредитна політика банку є одним з найважливіших інструментів запобігання ризикам.

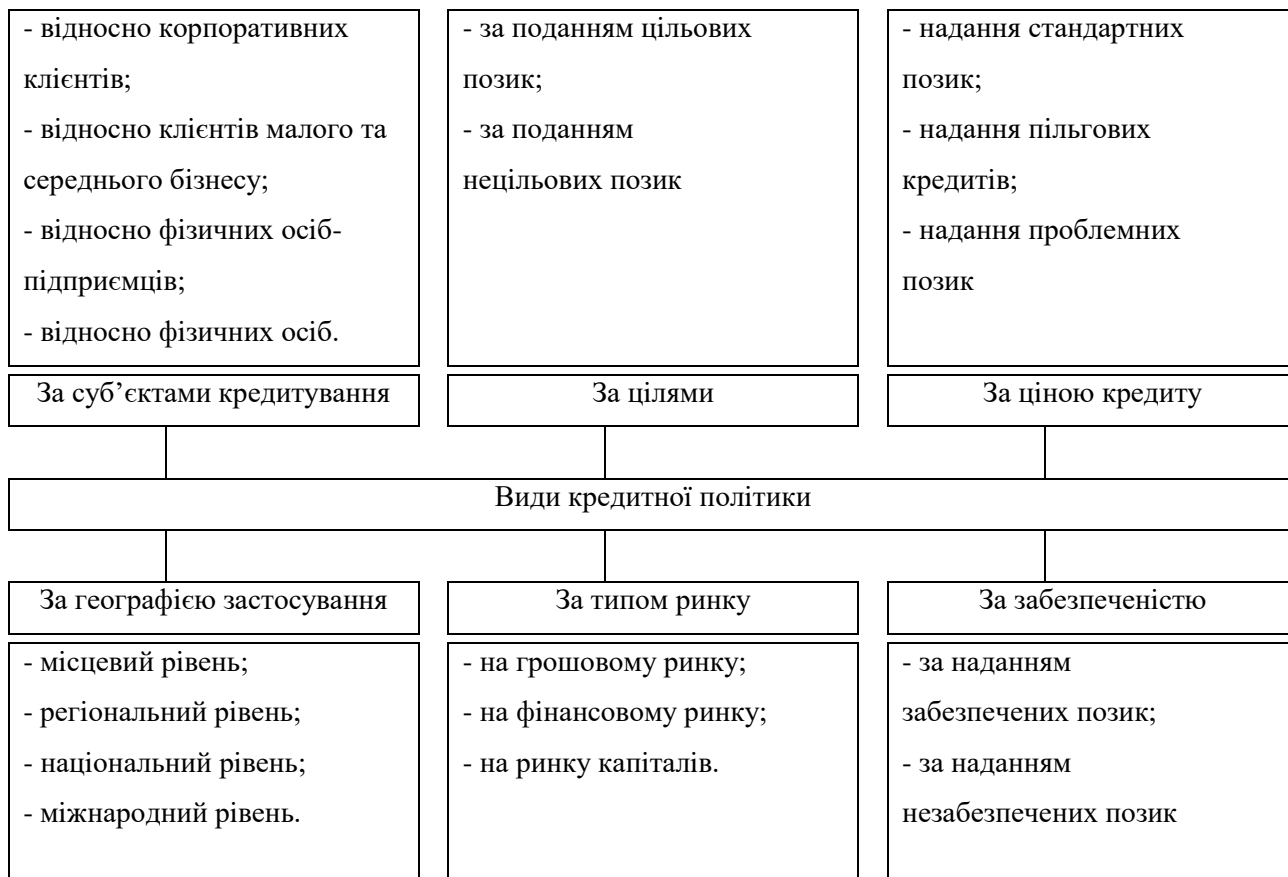

Рис.1.3. Класифікація кредитної політики банку

На практиці під кредитною політикою розуміють офіційний внутрішній документ банку, в якому викладена філософія кредитної діяльності банку. Розробка кредитної політики передбачає підготовку меморандуму з кредитної політики (credit memorandum), інструкцій або положень про кредитування. Меморандум містить стратегію та методи банківської кредитної політики, які спрямовані на досягнення цілей банку у сфері кредитування. З метою реалізації кредитної

політики та регламентації кредитної діяльності в банку розробляється Керівництво (Настанова) з кредитної політики (credit policy manual), в якому наводиться детальний опис і послідовність дій щодо реалізації кожної конкретної процедури.

Найважливішим завданням ведення кредитної політики є управління кредитним ризиком.

Кредитний ризик - це невизначеність щодо повного та своєчасного виконання позичальником своїх зобов'язань згідно з умовами кредитної угоди. Кредитний ризик характеризує економічні відносини, що виникають між двома контрагентами - кредитором і позичальником - з приводу перерозподілу фінансових активів. Оскільки між кожною парою контрагентів складаються власні відносини, які не повторюються і не можуть бути виміряні точно, то процес оцінювання кредитного ризику досить складно піддається формалізації.

Проблема зниження кредитного ризику банку суттєво залежить від досконалості застосовуваних банком методів його оцінювання. Ці методи можуть бути уніфіковані лише до певної міри, адже кожен банк має власну клієнтуру, свій сегмент ринку, галузеву специфіку, конкретні можливості. Обрані банком методики мають максимально враховувати ці особливості та втілювати диференційований підхід до оцінки кредитного ризику, адже показники, за якими оцінюється діяльність одних позичальників, можуть зовсім неприйнятними для інших.

Проте мінімальний рівень уніфікації методики оцінювання кредитного ризику є необхідним, адже це допомагає банкам розробити власну систему підтримки управлінських рішень з надання позичок і забезпечує заданий рівень якості кредитного портфеля банку.

Пошук оптимального співвідношення між уніфікацією та диференціацією у підходах до оцінки кредитного ризику здійснюється й у вітчизняній банківській практиці. Диференціація забезпечується через кредитну політику, яку кожен банк формує з огляду на свою стратегію та на власний розсуд, а уніфікація - через методику аналізу, розроблену НБУ для формування резерву під кредитні ризики.

Практика свідчить, що процес формування методики аналізу кредитних ризиків відбувається ітеративно, оскільки і методика НБУ, і методи кредитного аналізу банків постійно переглядаються, уточнюються, вдосконалюються.

Управління кредитним ризиком банку здійснюється на двох рівнях відповідно до причин його виникнення - на рівні кожної окремої позички та на рівні кредитного портфеля в цілому.

Методи управління кредитним ризиком поділяються на дві групи.

До методів управління ризиком окремого кредиту належать:

- 1) аналіз кредитоспроможності позичальника;
- 2) аналіз та оцінка кредиту;
- 3) структурування позички;
- 4) документування кредитних операцій;
- 5) контроль за наданим кредитом і станом застави (рис. 1.4).

Особливість перелічених методів полягає у необхідності їх послідовного застосування, оскільки одночасно вони є етапами процесу кредитування. Якщо на кожному етапі перед кредитним працівником поставлено завдання мінімізації кредитного ризику, то правомірно розглядати етапи процесу кредитування як методи управління ризиком окремої позички.

Методи управління ризиком кредитного портфеля банку:

- 1) диверсифікація;
- 2) лімітування;
- 3) створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями комерційних банків;
- 4) сек'юритизація.

Метод диверсифікації полягає у розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (величина капіталу, форма власності), так і за умовами

діяльності (галузь економіки, географічний регіон). Розрізняють три види диверсифікації -галузеву, географічну та портфельну.

Рис. 1.4. Методи управління кредитними ризиками

Галузева диверсифікація означає розподіл кредитів між клієнтами, котрі здійснюють діяльність у різних галузях економіки. Для зниження загального ризику портфеля вирішальне значення має добір галузей, який здійснюється за результатами статистичних досліджень. Найвищий ефект досягається, коли

позичальники працюють у галузях з протилежними фазами коливань ділового циклу. З допомогою кореляційного аналізу виявляються такі галузі, де результати діяльності різною мірою залежать від загального стану економіки. Якщо одна галузь перебуває на стадії економічного росту, то інша переживає стадію спаду, а з часом їх позиції змінюються на протилежні. Тоді зниження доходів від однієї групи клієнтів компенсується підвищенням доходів від іншої групи, що допомагає стабілізувати доходи банку і суттєво знизити ризик.

Географічна диверсифікація полягає в розподілі кредитних ресурсів між позичальниками, котрі перебувають у різних регіонах, географічних територіях, країнах із різними економічними умовами. Географічна диверсифікація як метод зниження кредитного ризику доступна лише великим банкам з розгалуженою мережею філій та відділень на значній території. Це допомагає нівелювати вплив кліматичних і погодних умов, політичних та економічних потрясінь, які впливають на кредитоспроможність позичальників. Невеликі банки застосовують метод географічної диверсифікації здебільшого у процесі формування портфеля цінних паперів, що дозволяє знизити загальний ризик банку.

Портфельна диверсифікація означає розосередження кредитів між різними категоріями позичальників - великими і середніми компаніями, підприємствами малого бізнесу, фізичними особами, урядовими та громадськими організаціями, домашніми господарствами тощо. Кредити, надані у сфері малого бізнесу, часто супроводжуються підвищеним рівнем кредитного ризику, хоча й мають вищий рівень дохідності. Такі позичальники нерідко обмежені у виборі кредитора, тому банк може диктувати власні умови кредитної угоди. Якщо позичальником є велика компанія, то кредитний ризик оцінюється як незначний, але й дохідність такого кредиту невелика.

Метод диверсифікації слід застосовувати зважено та обережно, спираючись на статистичний аналіз і прогнозування, враховуючи можливості самого банку і, передусім, рівень підготовки кадрів. Диверсифікація потребує професійного

управління та глибокого знання ринку. Саме тому надмірна диверсифікація призводить не до зменшення, а до зростання кредитного ризику. Адже навіть у великому банку не завжди є достатня кількість висококваліфікованих фахівців, котрі мають глибокі у багатьох галузях економіки і практичний досвід роботи з різними категоріями позичальників, знають специфіку географічних територій.

Формуючи кредитний портфель, слід додержувати певного рівня концентрації, оскільки кожний банк працює в конкретному сегменті ринку і спеціалізується на обслуговуванні певної клієнтури. При цьому надмірна концентрація значно підвищує рівень кредитного ризику. Часто банки концентрують свої кредитні портфелі в найпопулярніших секторах економіки, таких як енергетика, нафтова та газова промисловість, інвестування нерухомості. Як показує міжнародний досвід, саме надмірна концентрація кредитного портфеля (зокрема в сфері нерухомості, в енергетичній галузі та ін.) стала причиною погіршення фінансового стану та банкрутства банків у розвинутих країнах протягом 70-80-х років минулого століття.

Визначення оптимального співвідношення між рівнями диверсифікації та концентрації кредитного портфеля банку є завданням, яке має вирішувати менеджмент кожного банку залежно від обраної стратегії, можливостей та конкретної економічної ситуації.

Лімітування, як метод управління кредитним ризиком, полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позичок, що дозволяє обмежити ризик. Завдяки встановленню лімітів кредитування банкам вдається уникнути критичних втрат унаслідок необдуманого концентрування будь-якого виду ризику, а також диверсифікувати кредитний портфель та забезпечити стабільні доходи. Ліміти можуть установлюватися за видами кредитів, категоріями позичальників або групами взаємопов'язаних позичальників, за кредитами в окремі галузі, географічні території, за найбільш ризиковими напрямками кредитування, такими як надання довгострокових позичок, кредитування в іноземній валюті тощо. Лімітування

використовується для визначення повноважень кредитних працівників різних рангів щодо обсягів наданих позичок. Кредитний ризик банку обмежується встановленням ліміту загального обсягу кредитного портфеля, обмеженнями величини кредитних ресурсів філій банку і т. ін.

Ліміти визначаються як максимально допустимий розмір позички чи напряму кредитування і виражаються як в абсолютних граничних величинах (сума кредиту у грошовому вираженні), так і у відносних показниках (коефіцієнти, індекси, нормативи). За базу для розрахунку нормативів можна брати величину капіталу банку, обсяг кредитного портфеля, валюту балансу та інші показники. Наприклад, ліміт кредитування позичальників певної галузі може бути визначений як максимальний сукупний обсяг грошових коштів або як відношення суми кредитів у галузь до загальної величини кредитного портфеля.

Перш ніж визначати ліміти кредитування, потрібно ідентифікувати основні сфери та фактори ризику. Для різних банків, окремих країн і регіонів ключові сфери ризику відрізнятимуться. З огляду на виявлені особливості керівництво банку встановлює ліміти для кредитного портфеля.

Лімітування як метод зниження кредитного ризику широко застосовується у практиці як на рівні окремого комерційного банку, так і на рівні банківської системи в цілому. Менеджмент банку має визначати обмеження згідно з обраною кредитною політикою та з урахуванням конкретної ситуації. Органи банківського нагляду в багатьох країнах лімітуванням регулюють діяльність банків, зокрема кредитну, устанавлюючи обов'язкові нормативи, які обмежують обсяги кредитів.

Створення резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів, які надалі використовуються для компенсації неповернених кредитів. З одного боку, резерв під кредитні ризики служить захистом вкладників, кредиторів та акціонерів банку, а з іншого - резерви підвищують надійність і стабільність банківської системи в цілому.

Цей підхід базується на принципі обачності, за яким кредитні портфелі банків оцінюються на звітну дату за чистою вартістю, тобто з урахуванням можливих втрат за кредитними операціями. Для покриття цих втрат передбачається створення спеціального резерву переказуванням частини коштів банку на окремі бухгалтерські рахунки, з яких у разі неповернення кредиту списується відповідна сума. Якщо такий резерв не сформовано, то втрати за кредитними операціями відшкодовуються за рахунок власного капіталу банку. Значні кредитні ризики можуть призвести до повної втрати капіталу і банкрутства банку. Отже, створення резерву дає змогу уникнути негативного впливу кредитних ризиків на величину основного капіталу і є одним зі способів самострахування банку.

Процес формування резерву починається з оцінювання якості кредитного портфеля банку - класифікації кредитів. За певними критеріями кожний кредит відносять до однієї з кількох категорій, диференційованих за рівнем кредитного ризику та розмірами можливих втрат. Нарахування до резерву здійснюються за встановленими для кожної категорії нормами відрахувань, визначеними у відсотковому відношенні до суми кредитів цієї категорії. Критерії оцінки кредитів, кількість категорій та норми відрахувань за кожною категорією кредитів на міжнародному рівні не стандартизовано, тому вони визначаються центральним банком кожної країни самостійно залежно від економічних умов та ситуації.

Після того, як усі кредити класифіковано, обчислюється розрахункова величина резерву на покриття втрат за кредитними операціями. Надалі банк формує цей резерв за рахунок певних джерел. Визначення джерел формування резерву - одна з найважливіших проблем у банківській діяльності. В міжнародній практиці резерв прийнято формувати за рахунок прибутку до оподаткування, що дозволяє зменшити оподатковувану базу на суму відрахувань до резерву і зменшує величину податків. Такий підхід створює для банків стимул сформувати резерв у повному обсязі.

Але при цьому виникає загроза того, що банки намагатимуться ухилитися від виплати податків до бюджету, свідомо занижуючи якість кредитного портфеля та завищуючи відрахування до резерву. На практиці цей процес регулюється ринковими відносинами, оскільки завищення резерву зменшує не лише податки, а й прибуток, що залишається у розпорядженні банку. Це, у свою чергу, зменшує розмір дивідендних виплат, що негативно впливає на ринкову ціну акцій банку та призводить до відпливу капіталу. Крім того, в такий спосіб уникнути виплат податків удається лише протягом деякого періоду. Якщо ризик не виправдався і кредит було повернуто, то прибуток у майбутньому періоді збільшується на відповідну суму.

Крім резерву під кредитні ризики банки створюють загальний резерв, джерелом формування якого є чистий прибуток. Створення та використання загального резерву регулюється чинним законодавством кожної країни. Кошти загального резерву можуть спрямовуватися на покриття втрат за кредитами, які виникли з вини банку, на відшкодування судових витрат, на покриття втрат у повному обсязі, якщо коштів резерву під кредитні ризики для цього виявилось недостатньо.

Сек'юритизація - це продаж активів банку через перетворення їх в цінні папери, які в подальшому розміщуються на ринку. В основному сек'юритизація застосовується до банківських кредитів, даючи можливість банкам передавати кредитний ризик іншим учасникам ринку - інвесторам, які купують цінні папери. Крім того, за допомогою сек'юритизації банк може здійснити трансферт ризику зміни відсоткової ставки та ризику дострокового погашення кредиту. Процес сек'юритизації дозволяє перемістити балансові активи банку за баланс, тобто є одним із видів позабалансової діяльності банку. Сек'юритизація активів знижує рівень ризикованості банку, покращує якість активів, дозволяє підвищити за інших рівних умов показники адекватності капіталу. На розвинутих ринках сек'юритизація як окремий вид позабалансової діяльності поширилася порівняно

недавно - в 1980-1990-х роках. Темпи її зростання в цей період дорівнювали 29,6 % в рік, а 73,5 % всіх операцій на цьому ринку контролювало дев'ять банків - грошових центрів.

Коли кредити сек'юритизовано, тобто перетворено в пакет цінних паперів, власність на ці кредити та відповідні потоки грошових надходжень переходить до інвесторів. Звідси походить і назва - перехідні цінні папери (passthrough securities). Прикладами сек'юритизованих активів є іпотечні кредити, автомобільні позички, кредити на придбання обладнання. Оскільки перехідні зобов'язання забезпечені матеріальними активами, то в їхніх назвах відображається вид забезпечення - сертифікат на автомобільну позичку, забезпечені нерухомістю цінні папери.

Процедура сек'юритизації дозволяє банку здійснити трансферт кредитних ризиків (передати ризик іншим учасникам ринку), оскільки разом із власністю на кредити та надходження за ними до інвесторів, котрі придбали цінні папери на ринку, переходить і кредитний ризик. У разі неповернення кредитів збитків зазнають інвестори[35].

Основними етапами розробки кредитної політики банку є:

1. Аналіз кредитної діяльності банку в попередньому періоді, який має на меті визначення динаміки обсягу, складу та рівня ефективності цієї діяльності, а саме, аналізують:

- загальний обсяг кредитного обігу;
- обіг та рівень використання кредитного потенціалу;
- структуру кредитного обігу за окремими формами та видами кредиту;
- питому вагу неповернених кредитів;
- середній рівень процентних ставок загалом та в тому числі за формами та видами кредиту тощо.

2. Дослідження факторів зовнішнього кредитного середовища та прогнозування розвитку, що має на меті визначення впливу форм державного регулювання економічного стану країни тощо.

3. Оцінка внутрішнього ресурсного потенціалу банку та можливість його розвитку, а саме:

- розмір статутного капіталу банку та можливість його нарощення;
- рівень прогресивності інноваційних технологій у галузі кредитного менеджменту;
- ефективність діючої структури та методів управління кредитної діяльності.

4. Формування системи стратегічних цілей кредитної політики є найбільш відповідальним етапом. Вони повинні бути узгоджені зі стратегічними цілями банку, мати альтернативний характер та визначати основні напрями стратегії у галузі кредитування.

5. Обґрунтування типу кредитної політики. Критерієм такого обґрунтування виступає рівень ризику цих операцій, які будуть здійснюватись у процесі кредитування. Зі загальної сукупності виокремлюють три типи кредитної політики:

- 1) консервативний;
- 2) помірний;
- 3) агресивний.

Агресивна політика. Їй надають перевагу керівники фінансово-кредитних установ, які мають на меті якнайшвидше збільшити кредитний портфель, не приділяючи достатньої уваги визначенню рівня ризику. Зазвичай вона притаманна фінансовим установам, які лише зайшли на ринок або керівництво яких має на меті в найближчому майбутньому вигідно продати установу. Значення, що характеризує відповідність структури кредитного портфеля цій кредитній політиці, буде зростати прямо пропорційно до збільшення у загальній структурі кредитного портфеля

питомої ваги фінансових ресурсів, що спрямовані на видачу ризикових або беззаставних кредитів.

Помірно агресивна. Притаманна фінансово-кредитним установам, які вже зайняли певний сегмент ринку кредитних послуг у сфері кредитування фізичних осіб. Зазвичай керівництво таких установ приділяє достатню увагу оцінюванню ступеня ризику кредитного портфеля, віддаючи перевагу позичальникам із високим класом надійності. Водночас із метою одержання додаткового прибутку видача беззаставних кредитів, а також кредитування позичальників, клас надійності яких "В" та нижче, повністю не припиняється. Рівень відповідності структури кредитного портфеля помірно-агресивній політиці збільшуватиметься у випадку, якщо доступний ресурс буде розподілено приблизно порівну між позичальниками з високим і низьким класами надійності. Дотримуючись цієї політики, керівництво фінансово-кредитної установи намагається балансувати в межах допустимого рівня ризику та доходністю кредитного портфеля.

Консервативна політика. Характерна для тих фінансово-кредитних установ, які у своїй кредитній діяльності не схильні до ризику. Зазвичай її дотримуються банки з іноземним капіталом, які тривалий час перебувають на ринку і мають на меті забезпечити свою стабільну роботу, надаючи перевагу позичальникам із високим класом надійності. Значення відповідності структури кредитного портфеля, що відповідає консервативній кредитній політиці комерційного банку, буде збільшуватись прямо пропорційно до частки кредитів, що спрямовані на кредитування позичальників, клас надійності яких "А" або "Б".

Відповідно теорії справедливої відсоткової ставки: чим вищий клас надійності позичальника, тим нижча для нього повинна бути величина відсоткової ставки.

6. Розробка основних параметрів організації кредитного процесу та визначення ступеня відповідальності кредитних менеджерів різного рівня. Цей етап

має на меті визначення алгоритмів дій щодо прийняття відповідних управлінських рішень за кредитами, що стосується встановлення конкретних вимог, а саме:

- до прийняття на розгляд кредитної заявки від клієнта;
- до перевірки окремих даних, наведених у кредитній заявці;
- до процедури інкасації дебіторської заборгованості за наданими кредитами.

7. Формування механізму контролю за здійсненням кредитної політики, що має на меті розробку системи заходів щодо її реалізації в певному періоді.

8. Загальна оцінка розробленої кредитної політики банку. Вона включає:

- внутрішню збалансованість цільових показників за окремими напрямками кредитної політики банку;
- допустимість рівня ризиків, економічний ефект, пов'язаний із реалізацією кредитної політики тощо.

До найважливіших зовнішніх чинників впливу на кредитну політику банку належать:

- загальний стан економіки країни, темпи інфляції;
- грошово-кредитна політика Національного банку України;
- рівень доходів населення, здатність споживати банківські послуги, наявність соціальних пільг;
- регіональна та галузева специфіка функціонування банку;
- рівень цін на банківські продукти та послуги;
- соціальна напруженість;
- політизованість суспільства;
- попит на кредити банку його клієнтів.

До найважливіших внутрішніх чинників, які визначають кредитну політику банку щодо кредитування фізичних осіб, належать:

- кредитний потенціал банку;
- ступінь ризику та придатності окремих видів споживчих позик;
- стабільність депозитів;
- спектр виконуваних операцій і послуг;
- забезпеченість позик;
- професійна підготовленість, кваліфікація та досвід персоналу банку;
- клієнтура банку;
- цінова політика банку.

Основними елементами внутрішньої структури кредитної політики банку є:

- стратегія щодо основних напрямів кредитного процесу;
- тактика банку щодо організації кредитування;
- контроль і моніторинг щодо здійснення обраної (узгодженої) стратегії і тактики.

1.4. Математичні методи і моделі в управлінні кредитною політикою банку

Ефективне функціонування банківської системи України є основою зростання її економіки і соціальної сфери. З цієї причини зростання ефективності банківського сектора є пріоритетним завданням поступального розвитку національної економіки.

Банківський менеджер, який приймає рішення по управлінню банківським портфелем в умовах неповної і неточної інформації про рухи фінансових ринків, змушений враховувати супутні ризики, пов'язані з можливим зниженням прибутковості і якості активів, і вибудовувати кредитно-інвестиційну політику банку, виходячи з пріоритетів його ринкової стратегії, в ряду яких на сучасному етапі значимі збереження стійкості, зростання надійності фінансово-економічної основи і конкурентоспроможності банку в основних напрямках діяльності.

До теперішнього часу математична теорія банків і банківської діяльності отримала цілком закінчений вигляд, а інструментарій моделей і методів управління банківським портфелем дуже різноманітний. У роботі Дж. Синки [45] приведений детальний аналіз розвитку математичної теорії банківської діяльності в другій половині 20-го століття. Перелік цитованих автором літературних джерел включає багато (більше 60-ти) робіт, в яких використовуються різні економіко-математичні моделі банківського портфеля: оптимізаційні, стохастичні, балансові, запасів, теорії ігор і т.п.

Питання аналізу ефективності і управління комерційним банком в умовах мінливих параметрів товарних і фінансових ринків, в тому числі, проблематика вибору критеріїв оптимальності та економіко-математичного моделювання оптимального банківського портфеля досить повно відображені в працях дослідників: Вітлінського В. В. [16], Камінського А. Б. [23], Лаврушиної О.І. [26], і авторитетних західних: Буша А. [40], Кліні М. [41], Мерфі Н. [43], Сілі К. [44] вчених і фахівців-практиків.

Представлений в цитованих вище роботах інструментарій економіко-математичних моделей і методів оцінки якості і оптимального управління кредитно-інвестиційним портфелем комерційного банку можна умовно розділити на групи «приватних» і «повних» моделей «банківської фірми».

Моделі першої групи призначені для вирішення окремих завдань планування і управління банківськими портфелями (в зазначених роботах-вибір процентних ставок по депозитах і кредитах, прогнозування грошових потоків, моделювання кредитного, процентного ризиків та інших параметрів портфеля і окремих його складових).

Навпаки, повні моделі призначені для вибору і обґрунтування комплексних стратегій банку в основних сферах банківської діяльності та оптимізації кредитно-інвестиційного портфеля банку по розширеному набору критеріїв якості кредитного портфеля та ефективності кредитної діяльності. У переліку цих моделей

виділимо моделі Буша А. [40], Мерфі Н. [43], Сілі К. [44], орієнтовані на вибір і оптимальне управління кредитним портфелем за критеріями «дохідність-ризик» і урахуванням обмежень за нормативами ліквідності і ризику.

Ряд авторів в складі критеріїв оптимальності банківського портфеля поряд з прибутковістю і кредитним ризиком запропоновано враховувати ліквідність тимчасової структури сукупного портфеля активів-пасивів, що дозволяє оптимізувати кредитну стратегію банку на черговому часовому інтервалі з урахуванням корекції об'єму і структури кредитного портфеля за результатами моніторингу та оцінки його якості на поточному часовому інтервалі.

Роширення застосування економіко-математичного моделювання банківського портфеля в умовах невизначеності і ризику визначає необхідність розробки та адаптації в практичній діяльності комерційного банку моделей і методів оптимізації кредитно-інвестиційного портфеля з розширеним набором критеріїв якості та обліком екзогенних і ендогенних параметрів, що визначають альтернативні варіанти банківської діяльності та пріоритети кредитно-інвестиційної стратегії комерційного банку.

Необхідність розробки таких моделей пов'язано з рішенням актуальної для української банківської системи, що функціонує в умовах відсутності «дешевих» довгострокових джерел поповнення інвестиційного капіталу, проблеми формування оптимального банківського портфеля з урахуванням високої мінливості параметрів зовнішнього і внутрішнього середовищ.

В основі більшості підходів до моделювання банківської діяльності лежить неокласична концепція комерційного банку як агента ринку грошей, який надає послуги посередницького типу по трансформації «вільних» грошей власників депозитів в позичковий капітал, що надається позичальникам на принципах терміновості, зворотності і платності. Інтерпретація банку як «банківської фірми» дозволяє успішно застосовувати основні висновки неокласичної теорії фірми, що включають співвідношення, що зв'язують ефективність діяльності на фінансовому

ринку з граничною віддачею власного і позиченого капіталу, співвідношення ціноутворення на депозити і кредити на рівні граничних витрат обслуговування відповідних портфелів і ін. Результати, що відносяться до моделювання динаміки «випуск-витрати» на основі подвійних оцінок фінансових ресурсів, що залучаються в пасиви банку.

Моделювання діяльності комерційного банку на основі «виробничого» підходу досить перспективно в описах процедур прийняття кредитного рішення, вибору ставок по депозитах і кредитах, узгодження об'ємів активно-пасивних операцій на основі балансових моделей і прогнозування фінансових потоків комерційного банку [39]. Перераховані оптимізаційні та прогнозні моделі відносяться до зазначених вище «приватних» моделей «банківської фірми», орієнтованим на вирішення конкретних завдань вибору і управління банківським портфелем.

Рішення комплексної задачі оптимізації цього портфеля з урахуванням параметрів зовнішніх по відношенню до банку фінансових ринків і ринкових регуляторів, внутрішніх нормативів і пріоритетів кредитної політики банку в сфері ставок по кредитах і депозитах, як справедливо відзначав Н. Мерфі [43], вимагає застосування «повних» моделей, при побудові яких орієнтація тільки на неокласичну концепцію банківської фірми не дозволяє адекватно відобразити в критерії та обмеження ці фактори, що і передбачає використання відмінних від «виробничої» концепцій і моделей банківської діяльності.

Саме в рамках повних моделей «банківської» фірми для задачі оптимізації банківської діяльності в умовах неповної і неточної інформації про ринки депозитів і позик розглянемо параметричну модель вибору оптимального варіанту кредитно-інвестиційної діяльності комерційного банку.

Модель функціонування комерційного банку (КБ) на внутрішньому фінансовому ринку країни в найзагальнішому вигляді описує процедуру формування і трансформації грошових потоків інвестицій і прибутку від кредитно-

інвестиційної, операційної та інших видів діяльності, що здійснюється банківської фірмою.

Джерелом інвестицій комерційного банку, що розміщуються кредитно-інвестиційним блоком, є грошовий потік, що включає кошти, отримані на фінансовому ринку, власні кошти і відрахування з резервів, що не перевищують ліміти по ліквідності і ризику. Обсяг цих джерел, що обмежує обсяг інвестицій банку, задається значенням:

$$Inv \leq^{Res} K \& I; \quad (1.1)$$

$$^{Res} K \& I \leq Rv + Pr + Rsk; \quad (1.2)$$

$$Rr \leq (1-\alpha) \cdot R \quad (1.3)$$

$$Rsk \leq \beta \cdot SK, \quad (1.4)$$

де: α - норматив обов'язкового резервування, що встановлюється з урахуванням вимог регулятора (НБ) і кредитної політики КП;

β - частка власного капіталу, що спрямовується в кредитно-інвестиційну діяльність (ендогенний (керований) параметр).

На величину грошового потоку Rv зовнішніх інвестицій головним чином впливають ємність Ω фінансового ринку країни, з урахуванням ставки рефінансування γ обмежена величиною $\gamma \cdot \Omega$, і ставки по депозитам $]i$, що визначаються банком і диференційовані за обсягами з урахуванням терміновості повернення:

$$Rv_i = Rv_i(\gamma \Omega_i,]i) \quad (1.5)$$

$$Rv = \sum_{i=1}^I Rv_i, \quad (1.6)$$

де: i - індекс групи інвесторів ($i = \overline{1, I}$), що забезпечують грошовий потік інвестицій обсягом f_i ;

Rv_i (γf_i , $] i$) - нелінійна залежність потоку інвестицій від екзогенного параметра γ і вектора ендогенних параметрів з компонентами $]i$ - ставок по депозитах.

З урахуванням обмежень кредитно-інвестиційної діяльності, що задаються співвідношеннями (1.1) - (1.6), доступний комерційному банку потік інвестицій визначається функціоналом:

$$Inv = Inv(f_i^{li}(i=1, I); SK; R; \gamma, \alpha, \beta), \quad (1.7)$$

де: γ - екзогенні,

T_i, α, β - ендогенні параметри, що впливають на величину потоку.

Сформований потік інвестицій розподіляється по об'єктах кредитно-інвестиційної діяльності комерційного банку з урахуванням попиту на інвестиції та кредитних ставок:

$$\max DK \ \& \ I; \quad (1.8)$$

$$DK \ \& \ I = \sum_j g_j x_j; \quad (1.9)$$

$$\sum_j x_j = I; \quad (1.10)$$

$$x_j \leq Inv; \quad (1.11)$$

$$0 \leq x_j \leq X_j(k_j); \quad (1.12)$$

$$g_j = g_j(k_j), \quad (1.13)$$

де: j, k_j - відповідно номер і група ризику позичальника (кредитора, інвестиційного об'єкта);

g_j - кредитна ставка для позичальника (інвестиційного проекту) з номером j ; X_j - максимальний обсяг кредиту (інвестицій) для позичальника (інвестиційного проекту) з номером j .

Підсумовуючи наведене вище, можна констатувати, що параметрична модель оптимального банківського портфеля може бути ефективно формалізована на двох рівнях: на першому (співвідношення (1.1) - (1.7)) визначається вхідний потік джерел інвестицій, на другому (оптимізаційна модель (1.8) - (1.13)) вирішується завдання розподілу сформованого потоку по об'єктах докладання інвестицій з критерієм на максимум процентного доходу кредитно-інвестиційної діяльності та обмеженням на допустиму величину кредитного ризику.

Чисельні алгоритми вирішення завдань першого і другого рівня включають і ґрунтуються на:

- методах і моделях апроксимації нелінійних залежностей (1.5, 1.11) попиту на депозити, кредити та інвестиції від обсягів пропозицій і процентних ставок, представлених в роботах [39];

- методах і моделях оцінки вільних для розміщення в інвестиції коштів комерційного банку, представлених в роботі автора;

- моделях і методах нелінійної дискретної оптимізації.

Суттєвою особливістю повних моделей банку в статичному і динамічному варіантах є жорстка «прив'язка» до умов кредитно-інвестиційної діяльності банківських організацій, що визначаються вимогами регулятора і параметрами фінансових ринків (середні по ринку процентні ставки і попит на кредити з урахуванням обсягів, цін і термінів кредитування). Однак реальна банківська практика демонструє необхідність оперативного обліку в моделях кредитно-інвестиційної діяльності комерційного банку мінливості екзогенних і ендогенних параметрів, що впливають на структуру та елементний склад оптимального банківського портфеля.

Інтенсифікація операційної, кредитно-інвестиційної та інших видів банківської діяльності в умовах впровадження в банківську практику сучасних комп'ютерних технологій і засобів автоматизації розрахунків об'єктивно сприяє підвищенню оцінок банківського портфеля та якості рішень по його управлінню.

Використований банками інструментарій математичних моделей і програмних засобів повинен бути адекватним сучасним умовам їх діяльності і володіти потенціалом гнучкого реагування на зміну цих умов.

Висновки до розділу 1

Значення кредитної політики у функціонуванні банку досить значне, вона формує умови, принцип, правила кредитування. Одним із головних завдань кредитної політики є контроль та зниження кредитного ризику у процесі банківської діяльності.

Конкретні цілі кредитної політики – послаблення економічних криз, обмеження інфляції, забезпечення стабільного зростання виробництва та функціонування ринку позичкових капіталів, забезпечення стабільності банківської системи.

Основними методами кредитної політики є зміна величини облікової ставки та норм обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, обмеження або стимулювання розмірів кредиту тощо.

Банківський менеджер, який приймає рішення по управлінню банківським портфелем в умовах неповної і неточної інформації про рухи фінансових ринків, змушений враховувати супутні ризики, пов'язані з можливим зниженням прибутковості і якості активів, і вибудовувати кредитно-інвестиційну політику банку, виходячи з пріоритетів його ринкової стратегії, в ряду яких на сучасному етапі значимі збереження стійкості, зростання надійності фінансово-економічної основи і конкурентоспроможності банку в основних напрямках діяльності.

Вдосконалення кредитної політики банків у сучасних умовах має передбачати такі заходи, як:

- підвищення стабільності банків;
- поліпшення якості кредитного портфеля;

- поліпшення структури активів банків;
- забезпечення інтересів вкладників банку;
- підвищення іміджу банку;
- формування кредитної інфраструктури.

Отже, кредитну політику комерційного банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Шляхи оптимізації кредитної політики :

- регулярний аналіз стану кредитних відносин із кожним окремим позичальником;
- обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками;
- вибір дієвих методик оцінки дохідності кредитної діяльності банку з використанням економіко-математичного моделювання ;
- перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення й нарощення слабкої ресурсної бази банків ;
- стимулювання дострокового погашення кредитів;
- посилення контролю над кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком у кожному банку ;
- удосконалення кредитних технологій ;
- залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів, які володіють навиками розроблення й упровадження пакетних кредитних послуг;
- досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ

2.1. Стан фінансових ринків та банківського сектору

Згідно з Законом України "Про банки і банківську діяльність" [2] банківська система України структурно включає Національний банк України та інші банки. Кількість комерційних банків в Україні, динаміка їх скорочення за останні роки відображено в табл.2.1.

Таблиця 2.1

Кількість комерційних банків в Україні [28]

Показники	2018	2019	2020	2021
Кількість діючих банків	82	77	75	74
з них з іноземним капіталом	38	37	35	33
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	18	23	23	23

Найбільшим стратегічним викликом банків України в середньостроковій перспективі залишаються показники ефективності діяльності, покращення яких можливе шляхом оптимізації та діджиталізації операційних процесів, реалістичність реалізації яких було підтверджено адаптацією до нових стандартів проведення операцій на період пандемії (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Показники ефективності роботи банків [28]

Показники рентабельності	2018	2019	2020	2021
Рентабельність активів	-1,94 %	1.65	4.35	2.54
Рентабельність капіталу	-15,96 %	10.73	34.18	19.97

Стимулююча монетарна політика НБУ призвела до зниження вартості фінансових ресурсів та відновлення попиту на кредитування в гривні.

Національний банк України надав додаткову підтримку тренду дедоларизації балансів банків, знижуючи нормативне значення вимог до обов'язкового резервування залучених коштів у гривні до 0% з одночасним підвищенням цього показника для коштів в іноземних валютах до 10%. Зміщення акцентів на гривню в кредитному портфелі дозволило зменшити ризик доларизації кредитних портфелів банків, проте значні залишки іноземної валюти у високоліквідних активах, при незначному попиті в кредитному портфелі, створюють додатковий тягар для показників прибутковості банків України.

Робота з очищення балансів банків від проблемних кредитів забезпечила значне покращення показника частки проблемної заборгованості, який, станом на кінець 2020 року, знизився до майже 40%. Найбільш значний вплив на цей показник мало списання безнадійної заборгованості банків. Особливістю портфелю проблемних активів банків з державним капіталом залишається висока концентрація на великих групах пов'язаних контрагентів. Вирішення питання портфелю проблемних кредитів державних банків вимагає системних рішень та скоординованої дії банків, уряду та НБУ, тому це питання координується Радою з фінансової стабільності.

Банківський сектор України підійшов до кризи пандемії достатньо підготовленим та капіталізованим, із переважно консервативними підходами до кредитування і зі значним запасом високоліквідних коштів. Індустріальна структура економіки України та, відповідно, кредитного портфелю корпоративних кредитів банків виявилася стійкою до негативних наслідків пандемії. Крім цього, банки достатньо швидко відреагували на потреби в реструктуризації заборгованості клієнтів, що мала переважно короткостроковий характер.

Із відновленням економічної діяльності та покращенням умов внутрішньої й зовнішньої торгівлі протягом другого півріччя 2020 року якість кредитних портфелів корпоративних кредитів банків України повернулась до докризових рівнів. Виважені кредитні політики банків та продуктові характеристики портфелів

споживчих кредитів, а саме незначні суми та швидка амортизація заборгованості, позитивно вплинули на показники кредитної якості роздрібних кредитних портфелів банків.

Різкому зростанню простроченої заборгованості в 2 кварталі 2020 року банки змогли протиставити стандартні інструменти реструктуризації, що стримало значне погіршення якості кредитного портфелю. Покращення показників зайнятості населення, зростання номінальної та реальної заробітної плати, пожвавлення споживання протягом другого півріччя 2020 року сприяли пом'якшенню умов кредитування, відновленню зростання портфелю споживчих кредитів та поверненню показників якості кредитного ризику до рівнів до пандемії. 2020 рік банківська система України закінчила з високими показниками прибутковості.

Незважаючи на очікуване збільшення відрахувань до резервів на покриття втрат від кредитних ризиків, банкам вдалося втримати показники чистих процентних доходів та комісійних доходів на високому рівні. З огляду на різке зниження відсоткових ставок, яке розпочалось у 4 кварталі 2019 року й тривало протягом всього 2020 року, відбулося зниження прибутковості банківського сектору 2021 році.

Якщо розглянути структуру активів українських банків (табл.2.3), то можна відмітити, що при загальному збільшенні банківських активів на 37%, сума наданих кредитів коливається в межах 963664 -1118618 млн. грн, при цьому найнижча сума – це сума останнього року. Таким чином питома вага наданих кредитів в загальних банківських активах знижується і це є негативною тенденцією.

Таблиця 2.3

Сумарні активи українських комерційних банків, млн. грн [28]

Показники	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Активи (усього)	1336358	1360764	1494460	1822814
Активи в іноземній валюті	506533	494820	491855	585349

Продовження таблиці 2.3

Загальні активи (не скориговані на резерви)	1848333	1911093	1982628	2209287
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	755091	778722	717422	745788
готівкові кошти	44564	2029	56878	73348
банківські метали	344	344	369	572
Кошти в НБУ	37357	1997	76126	2002
Коррахунки, що відкриті в інших банках	96280	86547	118221	176041
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	28350	1992	1995	2037
Цінні папери	425790	480608	538943	791345
Надані кредити	1042798	1118618	1033539	963664
кредити органам державної влади	1517	2865	4724	11545
кредити суб'єктам господарювання	870302	919054	822020	752503
кредити фізичним особам	170938	196634	206761	199556
кредити небанківським фінустановам	42	66	33	60
Резерви за активними операціями банків	516985	555871	492069	375459

Аналіз банківських пасивів показує позитивну тенденцію зростання коштів суб'єктів господарювання (більш ніж у 1.5 рази), при цьому ще одним позитивним моментом є зростання саме строкових коштів (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Сумарні пасиви українських комерційних банків, млн. грн [28]

Показники	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Пасиви (усього)	1336358	1360764	1494460	1822814
Капітал	163597	155650	200854	210640

Продовження таблиці 2.4

статутний капітал	495377	465532	470712	479932
Зобов'язання банків	1172761	1205114	1293606	1612174
Зобов'язання банків в іноземній валюті	613696	587929	568561	647002
Строкові вклади інших банків та кредити від інших банків	50240			
кошти суб'єктів господарювання	403927	406166	498156	646491
у т.ч. строкові кошти суб'єктів господарювання	108214	110359	103191	147871
кошти фізичних осіб	478565	508869	552592	682029
у т.ч. строкові кошти фізичних осіб	325411	327615	336663	344353
кошти небанківських фінустанов	22907	23794	26885	34704
у т.ч. строкові кошти небанківських фінустанов	15225	15224	17397	17573

2.2. Характеристика діяльності і перспективи розвитку OTP Group

OTP Group є одним з найнадійніших фінансових інститутів на ринках Центральної та Східної Європи, що фокусується на обслуговуванні і задовольняє усі потреби приватних та корпоративних клієнтів у фінансових послугах завдяки універсальній бізнес-моделі. Створена у 1949 році як державний ощадний банк, сьогодні OTP Group об'єднує великі дочірні структури у сфері страхування, нерухомості, факторингу, лізингу, управління активами, інвестиційними та пенсійними фондами. Через свої дочірні структури Група працює на ринках 11 країн – Угорщини, Албанії, Болгарії, Сербії, Румунії, Хорватії, Чорногорії, Росії, Молдови та України та рік за роком посилює свої лідерські позиції.

Стратегічна мета OTP Group – стати найуспішнішою універсальною банківською групою у Центральній та Південній Європі. Крім відкритості до інновацій, секрет успіху OTP Group полягає у тому, що 70 років досвіду та клієнтська база у майже 19 млн осіб, допомагають їй добре розуміти та задовольняти потреби своїх клієнтів. Структура власності банківської групи Акціонерами OTP Group виступають угорські інвестори (27,27%), іноземні компанії та приватні особи, міжнародні організації (71,75%), співробітники OTP Group (0,85%) та урядові організації (0,08%) та інші (0,05%).

На сьогодні 100% власником українського ОТП Банку є угорський OTP Bank Plc. – найбільша фінансова установа Угорщини та лідер ринку із часткою майже 25%. В Україні до групи, крім Банку, входять ОТП Лізинг, ОТП Капітал та ОТП Факторинг. Команда в Україні налічує 3438 співробітників, з них 3205 – працюють в ОТП Банку. ОТП Банк в Україні ОТП Банк – один із найбільших українських банків з іноземним капіталом, визнаний лідер банківського сектору країни. На ринку працює з 1998 року, має стійку репутацію соціально відповідальної надійної та стійкої фінансової установи. ОТП Банк пропонує клієнтам тільки найкращий сервіс та послуги, серед яких кредитні та депозитні продукти, страхування, управління активами, лізинг і факторинг, корпоративний та інвестиційний банкінг. У 2020 році ОТП Банк продовжив гармонійне збільшення обсягів портфелів роздрібного і корпоративного сегменту. Банк також продовжує стратегію інвестування в ІТ-сферу та діджиталізацію клієнтських сервісів для приватних і корпоративних клієнтів.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОТП Банк» (надалі – «Банк») є банком зі 100% іноземним капіталом. 1 червня 2006 року було підписано угоду про продаж 100% акцій Банку угорському Відкритому акціонерному товариству «Національний Ощадний і Комерційний Банк» (надалі – «OTP Bank Plc.» або «Материнський Банк»). Дозвіл Антимонопольного Комітету України було отримано 15 серпня 2006 року. Згідно з рішенням Комісії Національного банку України (надалі – «НБУ») з

питань нагляду та регулювання діяльності банків від 2 жовтня 2006 року №266 ОTR Bank Plc. отримав дозвіл НБУ на придбання 100% акціонерного капіталу Банку. 7 листопада 2006 року до державного реєстру банків здійснено запис про реєстрацію редакції статуту Закритого акціонерного товариства «ОТП Банк» у зв'язку зі зміною назви Банку з Акціонерний комерційний банк «Райффайзенбанк Україна» на Закрите акціонерне товариство «ОТП Банк». Ця подія відбулась після завершення процедури придбання ОTR Bank Plc. Акціонерного комерційного банку «Райффайзенбанк Україна», що був заснований на підставі Договору про створення та діяльність Акціонерного комерційного банку «Райффайзенбанк Україна» від 13 листопада 1997 року та рішення Установчих зборів Банку від 28 листопада 1997 року. На виконання вимог Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року (зі змінами) та у відповідності з рішенням Загальних зборів акціонерів від 23 квітня 2009 року (Протокол №53) Закрите акціонерне товариство «ОТП Банк» змінило своє найменування на ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОТП Банк». У відповідності з Рішенням Загальних зборів акціонерів від 5 квітня 2018 року (Протокол №77) ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОТП Банк» змінило тип акціонерного товариства АТ «ОТП Банк» з публічного на приватне та відповідно змінено найменування на АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ОТП БАНК».

Юридична адреса та місцезнаходження Банку: Україна, 01033, м. Київ, вул. Жилянська, 43. Країна реєстрації – Україна. Банк у своїй діяльності керується Законами України «Про банки та банківську діяльність», «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, іншим чинним законодавством України, а також нормативно-правовими актами НБУ та інших органів виконавчої влади.

Учасник (акціонери) Банку. Станом на 31 грудня 2020 та 2019 років єдиним акціонером Банку виступає ОTR Bank Plc. («ОТП Група»), юридична особа за

законодавством Угорщини, розташована за адресою: Угорщина, 1051, м. Будапешт, вул. Надор, 16.

Материнський Банк OTP Bank Plc. є універсальним банком з повним спектром послуг для корпоративних і приватних клієнтів. OTP Група є провідною фінансовою групою на угорському банківському ринку, яка надає послуги у сфері страхування, нерухомості, факторингу, лізингу та управління інвестиційними та пенсійними фондами. OTP Bank Plc. був заснований в 1949 році як державний ощадний банк. Наприкінці 1990 року банк було реорганізовано в публічну компанію з обмеженою відповідальністю та перейменовано у Національний Ощадний і Комерційний банк. Після приватизації, що розпочалася в 1995 році, частка держави в капіталі банку зменшилась до однієї привілейованої («золотої») акції. Наразі більшою частиною акцій банку володіють вітчизняні та іноземні інвестори – приватні та інституційні.

Організаційна структура Банку. Банк здійснює свою діяльність за допомогою регіональної мережі, що складається із 86 безбалансових операційних відділень (2019: 88 відділень) (на базі чотирьох з них працюють регіональні дирекції, зареєстровані НБУ), та регіональної дирекції Київського регіону, створеної в організаційній структурі Головного офісу Банку.

Станом на 31 грудня 2020 року кількість працівників Банку становить 3,205 осіб. (2019: 3,362 осіб). Ліцензії та дозволи Банку. На підставі ліцензії НБУ №191 від 5 жовтня 2011 року Банк надає повний спектр банківських послуг. Відповідно до чинного законодавства і на підставі відповідних ліцензій Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Банк може здійснювати депозитарну діяльність зберігача цінних паперів та професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами: брокерську діяльність, дилерську діяльність та андеррайтинг. Банк не здійснює діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі, страхування, крім виконання функцій страхового

посередника. Банк є повним учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
[32]

2.3. Аналіз ефективності управління кредитною політикою банку

Розробка кредитної політики повинна починатися із загальної характеристики видів кредиту, які пропонуються банком, характеристики клієнтів і ринків, на яких ці кредити будуть розповсюджуватися в відповідності з останніми стратегічними рішеннями, прийнятими в банку, напрямків галузевого кредитування, методів кредитування, форм забезпечення, а також порядок кредитування окремих категорій клієнтів.

Хоча пандемія не мала значного негативного впливу на кредитну якість портфелю, невизначеність щодо швидкості проведення вакцинації та тривалості обмежень щодо економічної активності вплинули на оцінку макроекономічної ситуації на 2021 рік та призвели, станом на кінець 2020 року, до збільшення очікуваних збитків від виникнення подій кредитного ризику до близько 3% від неproblemної заборгованості за кредитами корпоративних клієнтів.

Розглянемо темпи зростання активів банку і їх структурні зміни (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка активів банку, тис. грн.[30,31,32]

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
АКТИВИ			
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	2320458	3 139 593	3 510420
Кошти в банках	2 507 127	4 308 470	13 628 078
Кредити клієнтам	22 059052	25469028	27 797 157
Інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	1 102 220	3 631 783	6 606 201
Інвестиції, що оцінюються за амортизованою собівартістю	3 677 428	7 212 296	5 901 418

Продовження таблиці 2.6

Інвестиції в дочірню компанію		139 143	139 143
Основні засоби та нематеріальні активи	478 898	570 535	736 439
Активи з права користування	-	191 946	448 590
Поточні активи з податку на прибуток	127 402	5137	5163
Відстрочені активи з податку на прибуток	177315	38 747	76 544
Інвестиційна нерухомість	39 381	28 152	27 857
Інші активи	267 857	233 118	224 139
ВСЬОГО АКТИВІВ	32 757 138	44 828 805	58 962 006
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків та інших фінансових установ	441	567 801	399
Рахунки клієнтів	26 855 632	35 094 301	47 337 814
Орендні зобов'язання	-	174 425	450 684
Поточні зобов'язання з податку на прибуток	-	84 827	81 304
Інші зобов'язання	646 259	793 970	996 963
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	27 502 332	36 715 324	48 867 164
КАПІТАЛ			
Акціонерний капітал	6 186 023	6 186 023	6 186 023
Емісійний дохід	405 075	405 075	405 075
Інший додатковий капітал	1 236 294	1 236 294	1 236 294
Резерв переоцінки інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	67 683	71 001	125 999
Нерозподілений прибуток/(накопичений дефіцит)	(2 640 269)	215 088	2 141 451
ВСЬОГО КАПІТАЛУ	5 254 806	8 113 481	10 094 842
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА КАПІТАЛУ	32 757 138	44 828 805	58 962 006

Як видно з даних табл.2.6, темп зростання активів банку дещо сповільнився. Так у 2019 році активи банку зросли більше ніж на 35%, а у 2020 році – лише на 12%. При цьому темпи зростання кредитів наданих клієнтам складають відповідно – 15.5% у 2019 році, 9.1% - у 2020 році. Це свідчить про те, що темпи зростання активів загалом випереджає темпи зростання наданих кредитів клієнтам банку. А це означає, що питома вага кредитів в загальній сумі активів падає. І це є негативною тенденцією, яка негативно впливає на величину процентного доходу банку.

Крім того, порівняння темпів зростання депозитів банку з темпами зростання кредитів, свідчить про наступне: темпи зростання рахунків клієнтів банку у 2019 році склали 30.7%, у 2020 році - 34.9%; така ситуація свідчить про недостатню активність кредитної політики банку. З кожним роком зростає розрив між сумою залучених коштів клієнтів і наданими кредитами:

2018 рік: $26\,855\,632 - 22\,059\,052 = 4\,826\,580$ тис. грн.

2019 рік: $35\,094\,301 - 25\,469\,028 = 9\,625\,273$ тис.грн.

2020 рік: $47\,337\,814 - 27\,797\,157 = 19\,540\,657$ тис. грн.

Таким чином, втрачаються можливості додаткового отримання процентного доходу банку. Якщо розглянути структуру рахунків клієнтів, то можна відмітити досить невелику частину саме строкових депозитів, які є найбільш привабливими для банку(табл.2.7).

Таблиця 2.7

Структура рахунків клієнтів банку[30,31,32]

	2018	2019	2020
Рахунки до запитання	22 703 028	29 946 722	42 255 518
Строкові депозити	4 152 604	5 455 204	5 583 004
Рахунки клієнтів	26 855 632	35 094 301	47 838 522

Структура кредитно-інвестиційного портфелю банку та зміна його структури показана на рис.2.1.

Від структури і якості кредитного портфеля банку в значній мірі залежить його стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банку необхідно аналізувати якість позик, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від законної кредитної політики.

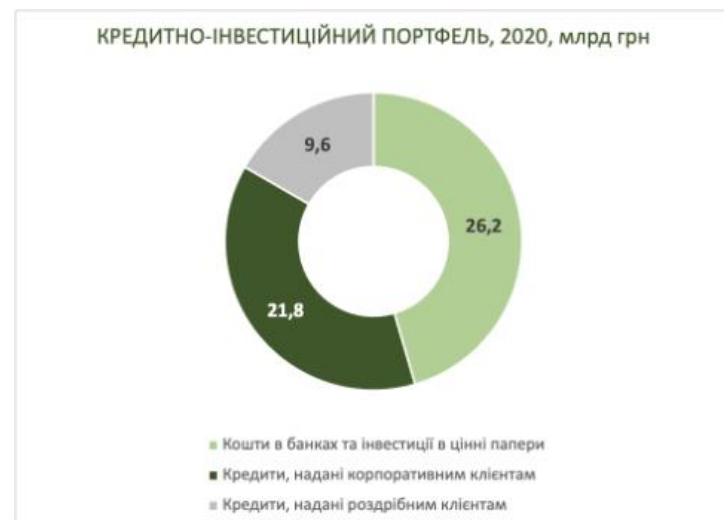
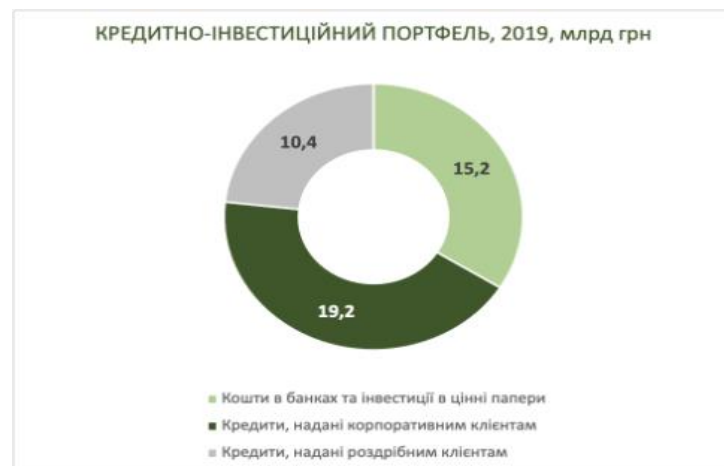

Рис.2.1. Структура кредитно-інвестиційного портфелю банку

Аналіз структури кредитно-інвестиційного портфелю банку свідчить про те, що банк нарощує кошти в банках та інвестицій в цінні папери. При цьому процентні доходи за інвестиціями, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід складають 127 049 тис. грн у 2020 році і 99 972 тис. грн. у 2019 році і 14 808 тис. грн. у 2018 році відповідно (табл.2.8)

Таблиця 2.8

Інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід [30,31,32]

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід			
Боргові цінні папери			
Державні	1 133 150	3 647 425	6 710 631
Корпоративні та банківські	734	730	953
Боргові цінні папери, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	1 133 884	3 648 155	6 711 584
Резерв на покриття очікуваних кредитних збитків	(31 664)	(35 690)	(109 327)
Всього інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	1 102 220	3 612 465	6 602 257
Нараховані проценти	14 808	99 972	127 049
Інвестиції, що оцінюються за амортизованою собвартістю			
Державні боргові цінні папери	3 677 428	7 212 296	5 901 418
Нараховані проценти	7 440	12 314	1 418

Аналіз табл. 2.8 показав, що зростання інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід в 6 разів порівняно з 2018 роком забезпечив зростання нарахованих процентів по ним у 8 разів, в той час, як зростання інвестицій, що оцінюються за амортизованою собвартістю в 1.5 рази призвело до зменшення нарахованих процентів по ним в 5 разів в порівнянні з 2018

роком. Це свідчить про зниження доходності державних боргових цінних паперів, що оцінюються за амортизованою собвартістю.

Частка портфелю кредитів корпоративного бізнесу протягом року зросла до 70% кредитного портфелю банку. Кредитна якість портфелю кредитів, наданих корпоративним клієнтам, продовжує покращуватися.

Таблиця 2.9

Структура кредитного портфелю банку [30,31,32]

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Кредити юридичним особам та фізичним особам-підприємцям	17 495 830	18 008 447	21 393 884
Споживчі кредити фізичним особам	6 106 219	7 989 370	8 197 852
Іпотечні кредити фізичним особам	3 359 928	2 420 805	1 371 488
Заборгованість за фінансовою орендою	583 837	542 564	385 275
Кредити, що надані за операціями РЕПО	184 113	696 130	-
Інші кредити фізичним особам	1 287	4 022	3 478
Всього кредитів клієнтам до вирахування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	27 731 214	29 661 338	31 351 977
За вирахуванням резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	(5 672 162)	(4 349 945)	(3 713 784)
За вирахуванням резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	22 059 052	25 469 028	27 797 157

За результатами табл.2.9 можна зробити висновок про те, що найбільша частина кредитів припадає на кредити юридичних осіб (від 63% у 2018 році до 68% у 2020 році від загальної суми кредитування).

З 10 березня 2020 року норми обов'язкових резервів банків залежить від валюти залучених коштів, а не від їхньої строковості, як було. Для гривневих коштів встановлено нульову ставку резервування, а для валютних – 10%. Це сприяє двом

стратегічним цілям Національного банку – активізації банківського кредитування та дедоларизації економіки.

У досліджуваного банку із зростанням суми кредитів резерви на покриття очікуваних кредитних збитків щорічно зменшуються. Така зміна обумовлена зміною у вимогах до обов'язкового резервування банкам і сприяє зростанню кредитного портфелю банку.

З огляду на галузеву структуру портфелю корпоративних кредитів, частка позик, наданих підприємствам сфери торгівлі, стабілізувалась на рівні близько 40% (рис.2.2).

Активно розвивається сектор сільського господарства, частка якого вже досягла позначки в 17% та майже зрівнялась з часткою сфери виробництва, яка в 2020 році зменшилась до нижче 20%.

При цьому частка індустрій, яким притаманна найбільша волатильність та схильність до змін бізнес-циклів, а саме будівництва, операцій з нерухомістю та видобувної галузі і металургії, зменшується до менш ніж 10% портфелю.

Ці галузі економіки продовжують залишатися серед індустрій, обсяг кредитування яких має певні обмеження в кредитній політиці банку.

Структурний аналіз проводиться для визначення надзвичайної концентрації кредитних операцій в одному сегменті, який перевищує ступінь кредитного ризику. Проте надмірна диверсифікація кредитного портфеля створює певні труднощі в управлінні позиковими операціями і може стати причиною банкрутства банку, тому зарубіжні комерційні банки визначають для себе межі вкладення ресурсів у певний сегмент, тобто використовують метод лімітування.

Рис.2.2. Структура портфелю корпоративних кредитів

Можна відмітити, темпи зростання споживчих кредитів фізичним особам за останні 3 роки складають 34.3% і значно випереджають темпи зростання виданих кредитів юридичним особам, що в майбутньому може змінити існуючий розподіл кредитів між юридичними та фізичними особами.

Структура портфелю кредитів роздрібним клієнтам представлена на рис.2.3.

Якість портфелю споживчих кредитів несуттєво погіршилася у 2020 році, проте частка проблемних кредитів не перевищила 4% обсягу портфелю.

Продовжили стрімко зростати кредитні ліміти на картках, станом на кінець 2020 року 39% портфелю споживчих кредитів складали саме залишки за кредитними лімітами на картках.

Приріст залишків за лімітами на кредитні картки за 2020 рік становив близько 757 млн грн, в яких частка проблемних кредитів становила близько 4% портфелю.

Частка портфелю готівкових кредитів незначно зросла до 19% обсягу портфелю, якість якого залишається на допустимому рівні – частка проблемної заборгованості не перевищує 3% його обсягу.

Продовжив зростати й обсяг автокредитів, що становлять 6.8% портфелю споживчих кредитів.

При цьому якість нового портфелю була на дуже високому рівні: портфель автокредитів виявився найменш чутливим до негативних наслідків пандемії.

Станом на 31 грудня 2020 та 2019 років майже всі кредити (понад 99% від кредитів клієнтам) надано компаніям, які ведуть свою діяльність в Україні, що представляє собою значну географічну концентрацію в одному регіоні.

Розмір та види забезпечення кредитів, що вимагається Банком, залежать від оцінки кредитного ризику контрагента.

Банк запровадив основні принципи прийнятності різних видів застави та параметрів оцінки.

Рис.2.3. Структура портфелю кредитів роздрібним клієнтам

Основні види отриманої застави включають:

- при кредитуванні фізичних осіб – нерухоме майно житлового призначення та інше нерухоме майно, автомобілі;

- при комерційному кредитуванні – нерухоме майно нежитлового призначення, комерційна нерухомість, інше нерухоме майно, обладнання, запаси та права на них, грошові кошти на депозити.

Керівництво Банку здійснює моніторинг ринкової вартості застави. За необхідності Банк здійснює переоцінку її вартості.

Переоцінка вартості заставного майна Банку, за умови суттєвого відхилення від його справедливої вартості, проводиться шляхом:

а) визначення ринкової вартості майна незалежними акредитованими оціночними компаніями або співробітниками Банку відповідної фахової кваліфікації;

б) індексації вартості для груп майна з подібними технічними характеристиками, призначенням та умовами використання. Банк не утримує заставу, яку дозволяється продати чи перезаставити, у випадку, коли власник застави виконує свої зобов'язання.

Наведена нижче таблиця 2.10 відображає пропорційну суму кредитів клієнтам, забезпечених заставою, а не справедливую вартість самої застави.

Таблиця 2.10

Кредити, забезпечені заставою, тис. грн. [30,31,32]

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Гарантії	146 689	77 800	71 813
Кредити, забезпечені іншою нерухомістю	8 153 896	7 777 089	8 955 591
Забезпечені кредити:	16 077 621	17 363 063	17 665 961
Кредити, забезпечені обладнанням, запасами та правами на них	4 818 033	6 112 782	6 158 908
Кредити, забезпечені житловою нерухомістю	2 338 932	1 853 561	1 412 058

Продовження таблиці 2.10

Кредити, забезпечені грошовими коштами або гарантійними депозитами в Банку	582 647	923 501	1 139 404
Кредити, забезпечені цінними паперами	184 113	696 130	-
Незабезпечені кредити та кредити, не покриті заставою	11 506 904	12 220 475	13 614 203
Всього Кредитів клієнтам до вирахування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	27 731 214	29 661 338	31 351 977
За вирахуванням резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	(5 672 162)	(4 349 945)	(3 713 784)
Всього кредитів клієнтам	22 059 052	25 311 393	27 638 193

Таблиця 2.11 відображає пропорційну суму знецінених кредитів клієнтам, забезпечених заставою, а не справедливую вартість самої застави.

Кредити клієнтам, що зареєстровані в Донецькій та Луганській областях склали: 674 076 тис. грн – у 2018 році, 493 469 тис. грн – у 2019 році, 4,917 тис. грн – у 2020 році.

Таблиця 2.11

Знецінені кредити, забезпечені заставою [30,31,32]

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Забезпечені кредити:	4 070 781	3 174 670	2 129 446
Кредити, забезпечені іншою нерухомістю	2 084 789	1 516 866	925 454
Кредити, забезпечені житловою нерухомістю	1 605 742	1 216 718	828 606
Кредити, забезпечені обладнанням, запасами та правами на них	365 798	422 248	375 136
Кредити, забезпечені грошовими коштами або гарантійними депозитами в банку	14 452	18 838	250

Продовження таблиці 2.11

Незабезпечені кредити та кредити, не покриті заставою	3 191 602	2 077 268	1 569 372
Всього Кредитів клієнтам до вирахування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	7 262 383	5 251 938	3 698 818
За вирахуванням резерву на покриття очікуваних кредитних збитків	(5 212 157)	(3 855 878)	(2 673 290)
Всього кредитів клієнтам	2 050 226	1 396 060	1 025 528

За вирахуванням резерву на покриття очікуваних кредитних збитків, наданих клієнтам, що зареєстровані в Донецькій та Луганській областях це відповідно суми: 4 578 тис. грн – у 2020 році, 493 321 тис. грн у 2019 році, 414 275 тис. грн – у 2018 році).

У 2020 році Банк здійснив продаж частини свого кредитного портфелю, вартість до вирахування резерву якого становила 1 156 122 тисячі гривень, за 122 597 тисяч гривень. У результаті відбулося списання раніше сформованих резервів у сумі 1 033 525 тисяч гривень. У 2019 році Банк здійснив продаж частини свого кредитного портфелю, вартість до вирахування резерву якого становила 989 150 тисяч гривень, за 170 482 тисячі гривень. У результаті відбулося списання резервів у сумі 818 668 тисяч гривень.

Кредитний портфель Банку, до вирахування резервів під покриття кредитного ризику, зріс на 5.7% за 2020 рік та на 9.2% – після вирахування резервів, що відображає одночасне поліпшення якості портфелю та ефект від постійного зменшення обсягу проблемної та потенційно проблемної заборгованості.

Частка портфелю кредитів корпоративного бізнесу протягом року зросла до 70% кредитного портфелю Банку. Кредитна якість портфелю кредитів, наданих корпоративним клієнтам, продовжує покращуватися: неproblemна заборгованість перетнула позначку в 90% портфелю кредитів, понад 90% якої, своєю чергою,

мають рейтинг «краще» або на рівні «7» за 9-бальною шкалою рейтингування (відповідно, 90% з рейтингом «1-7» за 10-бальною шкалою оцінки кредитного ризику НБУ).

Понад 99% неproblemної заборгованості обслуговується корпоративними позичальниками згідно з графіками, погоджених кредитними угодами без допущення фактів прострочення заборгованості понад 7 днів. Частка стадії 2, відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), тобто кредитів з ознаками погіршення кредитоспроможності або ознак потенційно проблемної заборгованості, згідно з системою раннього реагування та моніторингу за 2020 рік, зменшилась до 3%.

Наостанок проаналізуємо ефективність управління кредитною політикою банку на основі показників довгострокового і оперативного управління - коефіцієнтів оцінки ефективності діяльності комерційного банку:

- норми прибутку на капітал (рентабельність капіталу);
- рентабельність активів;
- чистий спред;
- чиста процентна маржа.

Норма прибутку на капітал (R_k) характеризується величиною чистого прибутку, що припадає на кожну гривню капіталу, використаного у відповідному періоді:

$$R_k = \text{ЧП} / \text{К} * 100\% \quad (2.1),$$

Де ЧП – чистий прибуток банку

К – власний капітал

Наступний коефіцієнт - рентабельність активів (R_a) – застосовується для загальної оцінки ефективності використання активів (майна) комерційного банку. Цей показник визначає рівень чистого прибутку по відношенню до загальних активів, які сприяли отриманню прибутку:

$$Ra = \text{ЧП} / A * 100\% \quad (2.2),$$

де ЧП – чистий прибуток

A – загальні активи банку

На рентабельність активів впливає, крім прибутку, ще і розмір активів банку. Низька рентабельність активів може бути спричинена їх завищеним обсягом та високою питомою вагою «витратних активів», при низькій питомій вазі доходних активів.

Наступний показник – чиста процентна маржа (ЧПМ) – дозволяє оцінити здатність банку утворювати чистий процентний доход, використовуючи загальні активи. До деякої міри, можна вважати, що цей показник характеризує ефективність структури активів банку. Чиста процентна маржа обчислюється як відношення чистого процентного доходу (П1) до загальних активів банку (A):

$$\text{ЧПМ} = \text{П1} / A * 100\%, \text{ або } \text{ЧМП} = (\text{Д1} - \text{В1}) / A * 100\% \quad (2.3),$$

де П1 – чистий процентний доход, Д1 – процентний доход,

A – загальні активи, В1 – процентні витрати.

Чистий спред (ЧС) дозволяє оцінити різницю між рівнем процентних доходів (Д1) і процентних витрат (В1), віднесених відповідно до залишків виданих позик (Апроцент) і залучених на платній основі депозитів (ПД):

$$\text{ЧС} = (\text{Д1} / \text{Апроцент} * 100\%) - (\text{В1} / \text{ПД} * 100\%) \quad (2.4)$$

Рентабельність активів (ROA) -відношення чистого прибутку до середнього за період розміру суммарних активів.

$$ROA = \text{Чистий прибуток/Активи} * 100 \% \quad (2.5)$$

Рентабельність власного капіталу (ROE) -відношення чистого прибутку до середнього за період розміру власного капіталу.

$$ROE = \text{Чистий прибуток/ Власний капітал} * 100 \% \quad (2.6)$$

Для визначення показників ефективності діяльності АТ «ОТР банк» за період з 2018 року по 2020 рік використаємо дані звітів про прибуток банку, наведені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Звіт про прибутки і збитки та інші сукупні доходи, тис. грн.[30,31,32]

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Процентні доходи	4 133 371	5 092 574	4 962 915
Процентні витрати	(1 226 343)	(1 653 327)	(1 386 122)
Чистий процентний дохід до формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	2 907 028	3 439 247	3 576 793
Комісійні доходи	1 445 122	1 696 120	1 684 106
Комісійні витрати	(297 109)	(393 261)	(506 572)
Чистий прибуток від операцій з іноземною валютою та банківськими металами	152 096	258 222	295 785
Чистий прибуток від операцій з похідними фінансовими інструментами	164 224	81 431	89 887
Чистий прибуток від інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5 570	43 502	79 306
Чистий збиток від модифікації фінансових активів	(20 320)	(12 884)	(18 917)

Продовження таблиці 2.12

Формування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за активами, за якими нараховуються проценти	(393 928)	(145 694)	(836 210)
Формування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за іншими операціями	4 344	(46 447)	(202 707)
Інші доходи	97 632	162 643	104 883
Чистий непроцентний дохід	1 157 591	1 643 632	689 561
Операційний дохід	4 064 619	5 082 879	4 266 354
Операційні витрати	1 662 895	(1 988 513)	(2 147 005)
Прибуток до оподаткування	2 401 724	3 094 366	2 119 349
Витрати з податку на прибуток	(427 414)	(557 610)	(385 627)
Чистий прибуток за рік	1 974 310	2 536 756	1 733 722
Статті, які в подальшому можуть бути рекласифіковані до складу прибутків або збитків:			
Зміна справедливої вартості інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	65 465	(17 087)	63 364
Інші сукупні доходи/(збитки)	65 465	(17 087)	63 364
ВСЬОГО СУКУПНИХ ПРИБУТКІВ ЗА РІК	2 039 775	2 519 669	1 797 086
Середньозважена кількість простих акцій в обігу	499 238	499 238	499 238
Прибуток на акцію	3,955	5,081	3,473

Результати розрахунків показників ефективності діяльності АТ «ОТР банк» за період з 2018 року по 2020 рік наведено в табл.2.13.

Як видно з розрахунків (табл.2.12), банк має невисоку рентабельність активів. Рентабельність власного капіталу, достатньо висока на початку періоду, що підлягав аналізу, але має негативну тенденцію до зниження (достатньо значного за останній рік), що свідчить про недостатньо ефективне управління активами та пасивами банку.

Показники ефективності діяльності АТ «ОТР банк»

за період з 2018 року по 2020 рік

Показник	2018	2019	2020
Процентні доходи	4 133 371	5 092 574	4 962 915
Процентні витрати	(1 226 343)	(1 653 327)	(1 386 122)
Чистий процентний дохід	2 907 028	3 439 247	3 576 793
Залишки виданих позик	22 059052	25469028	27 797 157
Депозити, залучені на платній основі	26 855 632	35 094 301	47 337 814
Чистий прибуток	1 974 310	2 536 756	1 733 722
Власний капітал	5 254 806	8 113 481	10 094 842
Всього зобов'язань	27 502 332	36 715 324	48 867 164
Чиста процентна маржа,%	8.87	7.67	6.07
Чистий спред,%	14.17	15.28	14.93
Рентабельність активів (ROA),%	6.027	5.659	2.940
Рентабельність власного капіталу (ROE),%	37.572	31.266	17.174

Чистий процентний дохід збільшився майже на 20%, депозити, залучені на платній основі збільшилися на 76% при збільшенні суми виданих кредитів лише на 27%, що свідчить про недостатню кредитну активність банку.

Розглянемо першу групу коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість банку. Для цього спочатку визначимо, з нашого погляду, найважливіші з них, приведемо алгоритм їх розрахунку та розкриємо їх економічний зміст. Після

цього на основі даних балансу, розрахуємо вибрані показники, проаналізуємо їх рівень, тенденції і зробимо висновок про рівень фінансової стійкості банку.

Основними коефіцієнтами, які характеризують фінансову стійкість банку, є:

- коефіцієнт надійності – співвідношення власного капіталу до залучених коштів. Рівень залежності банку від залучених коштів;
- коефіцієнт фінансового важеля – співвідношення зобов'язань банку і капіталу, розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку;
- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – розкриває достатність сформованого власного капіталу (К) в активізації та покритті різних ризиків;
- коефіцієнт захищеності власного капіталу – співвідношення капіталізованих активів і власного капіталу. Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно);
- коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом – сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) мобільним власним капіталом;
- коефіцієнт мультиплікатора капіталу – ступінь покриття активів (акціонерним) капіталом [14,15].

Розрахуємо дані коефіцієнти за даними річної фінансової звітності банку (табл.2.14).

Коефіцієнт надійності банку за аналізований період складає:

$$K_{\text{над}} = \frac{K_a}{Z} \quad (2.7)$$

де, K_a – капітал;

Z – зобов'язання;

Коефіцієнти фінансової стійкості банку

Показник	2018	2019	2020
Загальні активи	32 757 138	44 828 805	58 962 006
Чистий прибуток	1 974 310	2 536 756	1 733 722
Статутний капітал банку	6 186 023	6 186 023	6 186 023
Власний капітал	5 254 806	8 113 481	10 094 842
Всього зобов'язань	27 502 332	36 715 324	48 867 164
Коефіцієнт надійності банку,%	20.09	22.10	20.66
Коефіцієнт фінансового важеля	4.98	4.51	4.84
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	16.04	18.10	17.12
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	5.93	5.53	5.84

З розрахованих даних видно, що коефіцієнт надійності (співвідношення капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5,0 %) за аналізований період завжди перевищував 20%.

Таким чином, банк має високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність, тобто він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо має достатньо своїх, дешевших, які можна розміщати в кредити господарюючим суб'єктам та в інвестиції. Але у банку є проблема значного перевищення залучених коштів над виданими кредитами.

Найбільш позитивний фактор, це наявність чистого прибутку, який навіть у кризовий період хоча і знизився, але не набагато менше, чим у інших банків (у яких фінансові результати – збитки).

Коефіцієнт фінансового важеля складає:

$$K_{фв} = \frac{З}{К} \quad (2.8)$$

де, З – зобов'язання ;

К – капітал.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів становить:

$$K_{ука} = \frac{К_а}{А_з} \quad (2.9)$$

де, К_а – капітал;

А_з – загальні активи

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів за аналізований постійно перевищує оптимальне значення (не менше 10 %) і знаходиться в межах 16-18.1%.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу складає:

$$K_{МК} = \frac{А}{А_к} \quad (2.10)$$

де, А – активи;

А_к – акціонерний капітал.

Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношенні 10,0 -15,0 разів за період 2018-2020р.р. він знаходився нижче оптимального значення на рівні 5-6.

Розкриємо методику аналізу ділової активності на основі коефіцієнтного методу.

Проаналізувавши системи коефіцієнтів, що їх рекомендує методична література для аналізу ділової активності банку, відібрано такі з них, які найбільшою мірою і прямо, а не побічно розкривають рівень використання пасивів і активів [8,9,21,31].

Дані аналізу ділової активності банку на основі коефіцієнтного методу наведені в табл.2.15.

Таблиця 2.15

Коефіцієнти активності банку

Показник	2018	2019	2020
Загальні активи	32 757 138	44 828 805	58 962 006
Залишки виданих позик – Кредити надані клієнтам	22 059052	25469028	27 797 157
Депозити, залучені на платній основі-Рахунки клієнтів	26 855 632	35 094 301	47 337 814
Всього зобов'язань	27 502 332	36 715 324	48 867 164
Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів	0.820	0.783	0.803
Коефіцієнт активності залучення строкових коштів	0.127	0.127	0.094
Коефіцієнт активності використання залучених коштів у дохідні активи-коефіцієнт ресурсної ліквідності	0.9147	0.8493	0.8751
Коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель	0.821	0.726	0.587
Коефіцієнт рівня дохідних активів	0.745	0.665	0.703

Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів становить:

$$K_{зк} = \frac{K_з}{П_з} \quad (2.11)$$

де, $K_з$ – залучені кошти;

$П_з$ – загальні пасиви;

У цілому рівень ділової активності щодо залучення ресурсів зі сторони характеризує коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів, який, як бачимо, має тенденцію до невеликого зниження.

Рівень даних показників знаходиться в межах нормального (оптимальне значення 0,70). Підвищення показника говорить про збільшення кількості платоспроможних позичальників з ліквідною заставою.

Коефіцієнт активності залучення строкових коштів становить:

$$K_{ск} = \frac{Д_с}{П_з} \quad (2.12)$$

де, $Д_с$ – депозити строкові;

$П_з$ – пасиви загальні.

Коефіцієнт залучення коштів на строкові депозити збільшується на 0,12 пункти, що є наслідком стабілізації та відновлення діяльності банку після фінансово-економічної кризи.

Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів:

$$K_{з\text{мбк}} = \frac{М_к}{П_з} \quad (2.13)$$

де $М_к$ – міжбанківські кредити;

$П_з$ – загальні пасиви.

Обсяг міжбанківських кредитів незначний, за останні роки не перевищував 1%.

Коефіцієнт активності використання залучених коштів у дохідні активи:

$$K_{зкда} = \frac{A_d}{З_к} \quad (2.14)$$

де, A_d – дохідні активи;

$З_к$ – залучені кошти.

Рівень включення залучених коштів в дохідні активи був достатньо високим (85%-92%).

Коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель:

$$K_{дскр} = \frac{K_п}{D_с} \quad (2.15)$$

де $K_п$ – кредитний портфель;

$D_с$ – депозити строкові/ або рахунки клієнтів.

За аналізований період цей показник знаходиться в межах від 58% до 82%, що свідчить про високу активність у створенні кредитного портфеля як залученими на строкових засадах депозитами, так і в цілому за рахунок залучених коштів.

Коефіцієнт рівня дохідних активів:

$$K_{да} = \frac{D_a}{З_a} \quad (2.16)$$

де D_a – дохідні активи;

$З_a$ – загальні активи.

Ділова активність активів характеризується рівнем вкладень ресурсів банку в дохідні активи, кредитний портфель, у цінні папери і розкриває як досягнутий рівень, так і можливості банку в даний період.

Ліквідність комерційного банку -це можливість і здатність банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами і різними контрагентами в аналізованих періодах. Ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань активами і

ліквідність самих активів забезпечується дотриманням насамперед обов'язкових економічних нормативів Національного банку України.

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками Національний банк України згідно з Інструкцією - Про порядок регулювання діяльності банків в Україні¹¹ встановив 13 обов'язкових нормативів, серед яких:

- нормативи капіталу: мінімального розміру регулятивного капіталу; адекватність регулятивного капіталу; адекватність основного капіталу;
- нормативи ліквідності;
- нормативи кредитного ризику: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; великих кредитних ризиків; максимального розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих одному інсайдеру; максимального сукупного розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих інсайдерам;
- нормативи інвестування: інвестування в цінні папери окремо за кожною установою; загальної суми інвестування; норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку.

Всі ці показники, як правило, носять статистичний характер. Дотримання або порушення нормативів свідчить про несвоєчасне прийняття банком управлінських рішень. Якщо виходити з тих позицій, що рівень нормативу встановлюється для захисту банку від виникнення ризикових ситуацій, то для кожного нормативу можна визначити вид ризику, якого можна уникнути:

Н2 – норматив адекватності регулятивного капіталу - ризик неповернення банківських активів, перекладання кредитного ризику банком на кредиторів/вкладників;

Нормативи ліквідності - нездатність миттєво мобілізувати кошти для розрахунку за рахунками до запитання, незбалансованість термінів і сум ліквідних активів та зобов'язань банку;

Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента - ризик невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань;

Н8 – норматив великих кредитних ризиків - концентрація кредитного ризику за групою контрагентів.

Коефіцієнт миттєвої ліквідності:

$$K_{\text{МЛ}} = \frac{A_{\text{ал}}}{З_{\text{п}}}, \quad (2.17)$$

де $A_{\text{ал}}$ – абсолютно ліквідні активи (суми коштів на кореспондентському рахунку в НБУ та в касі банку);

$З_{\text{п}}$ – поточні зобов'язання.

Під первинними резервами слід розуміти касу і прирівняні до неї кошти, кореспондентський рахунок в Національному банку, кореспондентський рахунок в інших банках, тобто це високоліквідні активи, безпосередньо пов'язані з миттєвою ліквідністю. Очевидно, що первинні резерви з огляду на високу ліквідність практично не приносять доходу (за винятком випадків виплати процентів за залишками на кореспондентських рахунках у банках-кореспондентах), тому питома вага даних активів щодо сумарних активів повинна відповідати виконанню нормативу миттєвої ліквідності, вирішенню дилеми прибутковість – ліквідність. Первинні резерви покликані своєчасно задовольняти всі зобов'язання банку, тобто бути джерелом банківської ліквідності. Під вторинними резервами розуміють державні цінні папери. Вони мають високий ступінь ліквідності і представляють інтерес з точки зору доходності. Такий умовний поділ на первинні та вторинні резерви визначається самостійно планово-економічним відділом на основі власних оцінок ситуації, даних активів і доцільності.

До поточних зобов'язань відносяться: кошти НБУ в банку, кошти до запитання інших банків, строкові депозити інших банків, кошти бюджету та

позабюджетних фондів України, кошти на поточних рахунках клієнтів банку.
Нормативне значення показника має бути не менше 20%.

Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку:

$$K_{зл} = \frac{A_з}{З} \quad (2.18)$$

де $A_з$ – загальні активи;

$З$ – усього зобов'язання.

Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів:

$$K_{лр} = \frac{A_{вл}}{A_r} \quad (2.19)$$

де $A_{вл}$ – високоліквідні активи;

A_r – робочі активи.

Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань:

$$K_{лр} = \frac{A_d}{З} \quad (2.20)$$

де, A_d – доходні активи;

$З$ – зобов'язання.

Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (для визначення незбалансованої ліквідності):

$$K_{лспів} = \frac{К}{Д} \quad (2.21)$$

де $К$ – кредити,

$Д$ – депозити.

Коефіцієнти ліквідності банку представлені в табл.2.16.

Коефіцієнти ліквідності банку

Показник	2018	2019	2020
Загальні активи	32 757 138	44 828 805	58 962 006
Залишки виданих позик – Кредити надані клієнтам	22 059052	25469028	27 797 157
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	2320458	3 139 593	3 510420
Кошти в банках	2507127	4 308 470	13 628 078
Відстрочені активи з податку на прибуток	177315	38 747	76 544
Всього зобов'язань	27 502 332	36 715 324	48 867 164
Депозити, залучені на платній основі-Рахунки клієнтів	26 855 632	35 094 301	47 337 814
Кошти банків та інших фінансових установ	441	567 801	399
Коефіцієнт миттєвої ліквідності (більше 20%)	21.26	24.87	40.56
Коефіцієнт покриття ліквідності(LCR) (більше 40%)	100	92.4	94.9
Коефіцієнт короткострокової ліквідності (більше 20%)	18.0	20.9	36.2

Коефіцієнт миттєвої ліквідності розраховується як співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку в НБУ та в касі банку, необтяжливих депозити в НБУ до поточних зобов'язань:

$$H_5 = \frac{K_{кр} + K_a}{P_p} * 100\%, \quad (2.22)$$

де: $K_{кр}$ - кошти на коррахунок в НБУ;

K_a - кошти в касі;

Пр - поточні зобов'язання.

До поточних зобов'язань відносяться: кошти НБУ в банку, кошти до запитання інших банків, строкові депозити інших банків, кошти бюджету та позабюджетних фондів України, кошти на поточних рахунках клієнтів банку. Нормативне значення показника має бути не менше 20%.

Коефіцієнт поточної ліквідності (Н5) визначається як співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності до зобов'язань банку з відповідними строками виконання.

До активів первинної та вторинної ліквідності при розрахунку нормативу поточної ліквідності належать:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти на кореспондентських рахунках, які відкриті в Національному банку України та інших банках;
- строкові депозити, які розміщені в Національному банку України та інших банках;
- боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та у портфелі банку на погашення;
- боргові цінні папери, емітовані Національним банком України в портфелі банку на продаж та у портфелі банку на погашення;
- надані кредити.

До зобов'язань з відповідними строками виконання належать:

- кошти на вимогу;
- короткострокові та довгострокові кредити, одержані від Національного банку України та інших банків;
- кошти бюджету України;
- строкові депозити інших банків та клієнтів;

- цінні папери власного боргу, емітовані банком;
- субординований борг банку;
- зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій, порук, авалів;
- зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам.

Оптимальне значення має бути не менше ніж 40 %.

До розрахунку нормативу короткострокової ліквідності (Н6) включаються ліквідні активи та короткострокові зобов'язання з початковим строком погашення до одного року.

До ліквідних активів при розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включають:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти на кореспондентських рахунках то відкриті в Національному банку України та інших банках;
- короткострокові депозити, що розміщені в Національному банку України та інших банках;
- короткострокові кредити, що надані іншим банкам;
- боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення.

До короткострокових зобов'язань включаються:

- кошти на вимогу;
- кошти бюджету України;
- короткострокові кредити, які одержані від Національного банку України та інших банків;
- короткострокові депозити інших банків і клієнтів;
- короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком;
- зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів;
- зобов'язання з кредитування, які надані банкам і клієнтам.

Оптимальне значення нормативу Н6 має бути не менше ніж 20 %.

Нормативи кредитного ризику:

- максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25%);
- великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу);
- максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру – Н9 (не більше 5%);
- максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам – Н10 (не більше 30%).

Станом на 31 грудня 2020 Банк не надавав кредити групам клієнтів, сума яких перевищувала 10% капіталу Банку.

Станом на 31 грудня 2019 років Банк надав кредити трьом групам клієнтів на загальну суму 2,631,293 тисячі гривень, сума кожного з яких окремо перевищувала 10% капіталу Банку.

Висновки до розділу 2

Різноманітність кредитних продуктів ОТП Банку і злагоджена робота корпоративних менеджерів забезпечили значне зростання обсягів фінансування корпоративних клієнтів у 2020 році. До складу таких традиційних і ключових для фінансування секторів економіки, як сільське господарство і пов'язані з ним галузі, оптова і роздрібна торгівля, харчова і фармацевтична промисловість, увійшли підприємства інформаційної і комунікаційної галузі, ринку нерухомості та інших секторів. У цілому ж, кредитна заборгованість корпоративних клієнтів банку за повний фінансовий рік зросла майже на 30%. У зв'язку з розповсюдженням пандемії у всьому світі і в Україні через захворювання на COVID-19 минулий фінансовий рік виявився непростим і для ринку кредитування. Банк надавав

платіжні канікули, подовжував строки повернення кредитів, переглядав інші умови фінансування. Крім цього, у 2020 році спостерігалось зміщення акцентів у вподобаннях позичальників банку під час вибору валюти фінансування на користь національної валюти. Так, частка кредитів, наданих нашим банком у гривні, зросла на 19% у порівнянні з 2019 роком. Це було обумовлене несприятливими валютними коливаннями, що мали місце на початку 2020 року, а також зниженням вартості кредитних коштів у національній валюті внаслідок наявної надлишкової гривневої ліквідності на фінансовому ринку і суттєвого зменшення облікової ставки Національного банку України.

На основі проведеного аналізу ефективності управління активними операціями встановлено таке.

1. Формування та реалізація ефективної ресурсної політики комерційного банку значною мірою залежить від того, наскільки збалансованими за строками є джерела залучення та напрями розміщення ресурсів. Стабільність банківської діяльності забезпечується ефективним управлінням активами й пасивами банку шляхом підтримання динамічної рівноваги пасивів і активів із постійною заміною коштів, що вилучені із банківських ресурсів, новими.

2. Банківські ресурси використовуються недостатньо ефективно. Кредитний портфель значно менше депозитного портфелю банку.

3. Станом на 31 грудня 2020 та 2019 років майже всі кредити (понад 99% від кредитів клієнтам) надано компаніям, які ведуть свою діяльність в Україні, що представляє собою значну географічну концентрацію в одному регіоні.

4. Кредитна якість портфелю кредитів, наданих корпоративним клієнтам, продовжує покращуватися: непроблемна заборгованість перетнула позначку в 90% портфелю кредитів, понад 90% якої, своєю чергою, мають рейтинг «краще» або на рівні «7» за 9-бальною шкалою рейтингування (відповідно, 90% з рейтингом «1-7» за 10-бальною шкалою оцінки кредитного ризику НБУ).

5. Можна відмітити, темпи зростання споживчих кредитів фізичним особам за останні 3 роки складають 34.3% і значно випереджають темпи зростання виданих кредитів юридичним особам, що в майбутньому може змінити існуючий розподіл кредитів між юридичними та фізичними особами.

6. Якість портфелю споживчих кредитів несуттєво погіршилася у 2020 році, проте частка проблемних кредитів не перевищила 4% обсягу портфелю. Продовжили стрімко зростати кредитні ліміти на картках, станом на кінець 2020 року 39% портфелю споживчих кредитів складали саме залишки за кредитними лімітами на картках. Приріст залишків за лімітами на кредитні картки за 2020 рік становив близько 757 млн грн, в яких частка проблемних кредитів становила близько 4% портфелю. Частка портфелю готівкових кредитів незначно зросла до 19% обсягу портфелю, якість якого залишається на допустимому рівні – частка проблемної заборгованості не перевищує 3% його обсягу. Продовжив зростати й обсяг автокредитів, що становлять 8% портфелю споживчих кредитів. При цьому якість нового портфелю була на дуже високому рівні: портфель автокредитів виявився найменш чутливим до негативних наслідків пандемії.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РИНКОВИХ УМОВАХ

3.1. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля

Питання мінімізації кредитних ризиків при здійсненні кредитної діяльності комерційними банками має значну актуальність не лише для самих банків, але і для розвитку економіки країни у цілому. Завдяки мінімізації ризиків, банківські установи зменшують кількість проблемних кредитів у структурі своїх кредитних портфелів, що позитивно відображується на їх діяльності. Ризик неповернення боргу банківській установі залежить від спаду виробництва чи попиту на продукцію певної галузі; ризику збалансованості постачання, що обумовлене невиконанням з будь-яких причин договірних зобов'язань; ризику, пов'язаного з трансформацією видів ресурсів (частіш за терміном), та ризику форс-мажорних обставин.

Переважно регулювання кредитного ризику базується на встановленні визначеного співвідношення між сумами виданих кредитів і власним капіталом банківської установи, тобто створення резервного потенціалу у банках для покриття можливих збитків у разі неплатоспроможності позичальників. Управління кожним видом банківського ризику характеризується своїм інструментарієм та має певні особливості, які необхідно враховувати і ретельно аналізувати. Зовсім уникнути ризиків на практиці у банківській діяльності неможливо але зменшувати його до мінімальних розмірів є першочерговою необхідністю.

Мінімізація банківських ризиків може здійснюватися шляхом:

- диверсифікації кредитів;
- страхування кредитів;
- введення права застави;

- контролю кредитоспроможності позичальника;
- забезпечення достатнього рівня ліквідності;
- хеджування валютних операцій;
- розрахунку максимально можливого обсягу позики для надання позичальнику.

Найдешевшим та найбільш простим методом зниження кредитного портфельного ризику є диверсифікація кредитного портфеля. Достатню диверсифікацію портфеля кредитів можна забезпечити через такі способи:

- застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за кредит;
- диверсифікацію позичальників (здійснюється через встановлення лімітів для усіх кредиторів окремої групи);
- диверсифікацію забезпечення повернення кредитів;
- диверсифікацію кредитного портфеля відносно строків;
- раціонування кредиту (тобто встановлення лімітів надання позик щодо окремих кредиторів або класів кредиторів залежно від фінансового становища;
- встановлення жорстких або гнучких лімітів кредитування щодо строків, суми, видів процентних ставок чи інших умов надання кредитів).

Є досить багато методів зниження ступеня ризику, однак існують найбільш розповсюджені, загальні підходи до оптимізації ступеня банківських ризиків. Вони поділяються на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх методів зниження ступеня ризику належать: розподіл ризику; зовнішнє страхування; використання деривативів, до внутрішніх – лімітування, диверсифікація; створення резервів чи запасів; здобуття додаткової інформації.

Одним із найважливіших напрямів в управлінні кредитним ризиком є формування резервів на їх покриття. Як свідчить практика, у кожній країні цю ситуацію вирішують по-різному. Якщо в Україні та Росії формування страхових резервів є обов'язковим за постановами центральних національних банків, то в

країнах Європейського Союзу не існує жорстких вимог щодо створення резервів під проблемні борги за виданими кредитами. У Польщі та Іспанії банківські установи самі вирішують, яку суму відрахувати до резервного фонду під усі кредити, що вважаються „під загрозою”, наприклад, у Польщі банківські установи створили резерви, які покривають 64,5% від загальної суми проблемних кредитів.

Кожна банківська установа має свою політику, самостійно вирішує питання щодо створення страхових резервів для покриття простроченої заборгованості. У період економічного зростання банківські установи мають тенденцію до нарощування у кредитних портфелях частки довгострокових позик.

У разі настання економічного спаду довгострокові кредити можуть відразу перейти до категорії проблемних позик. Тому спеціалістам банківських установ необхідно контролювати економічну ситуацію і здійснювати ретельний аналіз основних макроекономічних показників.

Ще одним із напрямів управління кредитним ризиком можна вважати створення і впровадження у практику рейтингової оцінки (за балами) платоспроможності позичальника. Особливої уваги потребує управління ризиками саме під час проведення кредитних операцій з фізичними особами. Роздрібне кредитування потребує постійного регулювання як банківських, так і державних нормативних актів, а робота з фізичними особами – більшої гнучкості фінансових інститутів, їх здатності швидко реагувати на будьякі зміни середовища. Нарощуючи у кредитних портфелях сегменти споживчого та іпотечного кредитування комерційні банки зіткнулися з проблемами недостатності фінансування та втратою ліквідності.

У зв'язку з іпотечною кризою провідних банківських установ світу, проблемним питанням стало для банків України залучення інвестицій із зарубіжних країн шляхом випуску облігацій з використанням міжнародної сек'юритизації, оскільки інвестори дуже обережно і критично почали ставитись до усіх видів цінних паперів на фондовому ринку.

Сек'юритизація - це спосіб залучення оригіномом (підприємством або банком) коштів від розміщення цінних паперів, забезпечених покриттям (пулом активів/грошових вимог), яке відступається ним спеціалізованому емітенту та яке слугуватиме джерелом розрахунків з власниками таких паперів.

В умовах виходу з фінансової кризи банки зацікавлені у проведенні сек'юритизації своїх активів, оскільки це надасть можливість більш ефективно використовувати капітал, диверсифікувати джерела фінансування, сприятиме мінімізації кредитного ризику, підвищенню ліквідності, покращенню фінансових показників та банківських нормативів, таких як прибутковість, оборотність капіталу, відношення зобов'язань до власного капіталу тощо [35]. Проведення сек'юритизації у банківських установах дозволяє: залучати банкам більш дешеві кредити, оскільки позики високозабезпечені сек'юритизованими активами; здійснювати фінансування на більш тривалий термін; підвищити прибутковість на власний капітал та ефективно його використовувати; мінімізувати валютні, відсоткові та кредитні ризики тощо [35]. В Україні ринок сек'юритизації лише тільки почав розвиватися. Але перспективи розвитку існують. Насамперед сприяють високі відсоткові ставки за кредитами, оскільки в угодах зі сек'юритизації активів зберігається істотний залишковий спред після виплати доходів по облігаціях, який є економічно вигідним. Сек'юритизація – це дорога, складна та тривала процедура. У процесі проведення сек'юритизації активів задіяна велика кількість учасників, за послуги яких банку-оригіномору необхідно сплачувати комісійну винагороду. Саме тому банківська установа повинна мати досить великий розмір активів, оскільки у протилежному разі проведення сек'юритизації буде не вигідним.

Ефективність роботи банківської установи залежить від оптимізації кредитної політики та мінімізації витрат. Заходи щодо вдосконалення кредитної політики сприятимуть зменшенню сумнівних та безнадійних кредитів, визначенню нових перспективних напрямів кредитування. Вивчення процесів кредитування та аналіз

структури кредитного портфеля банківських установ України дає змогу вчасно відреагувати на недоліки та прорахунки у кредитній діяльності, уникнути негативних наслідків. Тому для стабільної діяльності банківських установ України необхідно звернути увагу на сучасні тенденції у формуванні та структуруванні кредитних портфелів. Зменшити витрати з обслуговування кредитного портфеля можна через оптимізацію кредитного процесу.

Кредитний процес являє собою сукупність послідовних етапів, починаючи від розгляду банківською установою кредитної заявки позичальника, до повного погашення позички та відсотків. Науковці поділяють кредитний процес на такі стадії [15]:

- розгляд заявки на отримання кредиту та бесіда з потенційним позичальником;
- оцінка кредитоспроможності позичальника;
- вивчення достатності, придатності, ліквідності матеріальних та нематеріальних цінностей як чинників забезпечення кредиту;
- структурування кредиту й укладення кредитного договору;
- надання кредиту;
- обслуговування кредиту;
- погашення кредиту.

Кредитний процес може проходити у різні терміни, з різною інтенсивністю, частково змінювати або повністю перебудовувати весь процес обслуговування позичальників. Комерційні банки на кожному етапі кредитного процесу докладають зусиль щодо зменшення можливих втрат за кредитами (від невиконання позичальниками умов кредитних договорів).

Аналіз якості кредитного портфеля передбачає зниження втрат по позиках на рівні кредитного портфеля у цілому, а також зменшення кредитного ризику по кожній окремій позиці. Класифікація кредитного портфеля за якістю дозволяє диференціювати ступінь контролю для кожної категорії, а контроль за наданням і використанням кредитів, враховуватиме безперервний процес відстеження

фінансового стану позичальника, його кредитоспроможності, напрямів використання позики протягом усього періоду кредитного договору.

Найбільше за позиками банки втрачають через внутрішні фактори – дві третини, у той час, коли через зовнішні – лише одну третину. Головними причинами проблем в управлінні кредитним ризиком у діяльності банківських установ є: надмірна централізація або децентралізація керівників кредитних відділів; недоліки у документації кредитної політики банківських установ або взагалі відсутність такої документації; недостатній контроль за кредитним процесом; недостовірні інформація про позичальника; помилки у документальному оформленні кредитів; відсутність контролю за цільовим використанням позик; недостатні обмеження концентрації ризиків у кредитних портфелях тощо.

Мінімізація банківських ризиків, а насамперед – кредитних, дає можливість підвищити якість кредитного портфеля, що забезпечує підвищення ефективності банківського управління та зміцнює функціонування комерційних банків. Тому одним із напрямів ефективного управління банківськими ризиками є їх оцінка та аналіз, що вимагає визначення головних підходів і критеріїв. Оцінка ризику активних операцій включає не лише комплексну оцінку окремо кожного позичальника, тобто оцінку предмета застави, аналіз кредитоспроможності, аналіз проекту, що потребує фінансування, дослідження не лише його репутації, але і сукупний ризик кредитного портфеля банківської установи, а саме його диверсифікацію, рівень резервування, ефективність цінової політики.

Банківські установи з метою зниження кредитних ризиків формують страхові резерви. Але сам механізм формування резервів за активними операціями потребує удосконалення. Насамперед необхідно звернути увагу на механізм класифікації дебіторської заборгованості банків. У момент терміну погашення договірної заборгованості та за відсутності на даний момент можливостей погашення банківські установи зловживають недосконалістю нормативної бази і не формують належним чином резерви на покриття ризиків. Змінити ситуацію на краще можна

завдяки внесенню таких корективів: використати досвід зарубіжних країн щодо механізму класифікації простроченої дебіторської заборгованості та надавати перевагу такому показнику, як розмір середніх місячних надходжень на поточні рахунки організацій при здійсненні класифікації кредитів. Ці зміни сприятимуть зниженню банківських ризиків та підвищенню якості активів.

Банківським установам також слід звернути увагу на внутрішні чинники, які негативно відображуються на кредитній діяльності, а також здійснювати жорсткий контроль за роботою своїх відділів. Для зниження ризиків під час проведення кредитних операцій дуже важливим напрямом є розмежування функцій управлінців щодо оформлення та подальшого супроводження кредиту.

У нинішніх умовах банківські установи змушені максимально концентрувати увагу на аспектах управління ризиками, особливо кредитними. Основними причинами такої уваги є введення у дію нових регулятивних нормативів Базеля II, а також криза іпотечного кредитування у США та країнах Європи. У сучасній практиці банківської діяльності Західної Європи найбільш досконалою, складною системою управління кредитними ризиками вважається математичне моделювання ризиків, засноване на визначенні розмірів можливих втрат банківськими установами від дефолту кредиторів залежно від їх кредитних рейтингів, які можуть бути розраховані самими банками або ж розрахованими міжнародними рейтинговими агентствами. Завдяки математичним моделям щодо мінімізації кредитних ризиків банківські установи заздалегідь прогнозують приблизно частину виданих позик, яка може не повернутись до кредитного портфеля установи, і встановлюють відсоткові ставки так, щоб перекрити ці можливі збитки та отримати прибуток завдяки кредитам, що будуть погашені.

Сучасні математичні моделі кредитного ризику поділяються на дві групи [34].

До першої групи належать моделі, які розраховують дефолти або часткові втрати прибутків. Тобто ці моделі передбачають використання кредитних матриць,

в яких вказується по кожній групі позичальників згідно з рейтингами прогнозний відсоток дефолту. Також оцінюють можливі втрати при дефолті.

У моделях другої групи застосовується ринковий підхід – прирівнюється поточна вартість кожної окремої позики до сьогоднішньої оцінки надходжень при погашенні за мінусом кредитного відсотка, який визначається з огляду на кредитний рейтинг клієнта. Або ж коли позичка розглядається як набір деривативних контрактів на вартість активів позичальника, а ринкова вартість позики – як сума поточних вартостей цих контрактів.

Однак такі моделі на сьогоднішній день застосовуються лише найбільш сильними міжнародними банками, оскільки ці моделі розрахунку кредитного ризику можуть застосовуватися лише до досить великих масивів кредитів. В інших випадках через невелику вибірку точність прогнозів та розрахунків буде знижуватись. Вартість таких моделей висока і тому не кожна банківська установа може дозволити собі такі затрати. А також, такі системи управління ризиками досить складні та потребують великих затрат часу, тому що для більшої точності розрахунків необхідно вводити велику кількість параметрів [34].

Велику увагу банківські установи західної Європи стали приділяти створенню та застосуванню нових, більш ефективних інформаційних технологій щодо контролю та здійснення оцінки банківських ризиків. Це пов'язано, головним чином, з тим, що банки дуже залежать від електронних трансакцій. Великий обсяг інформації та недостатність часу на її обробку спонукають банківські установи шукати більш зручні, ефективні шляхи знаходження необхідних даних для прийняття правильного рішення при наданні кредитних послуг. У зв'язку зі стрімким розвитком банківських технологій у сфері кредитних операцій особливе значення набуває вміння менеджерів з ризиків освоїти впроваджені інформаційні технології.

3.2. Розвиток ринку фінансових технологій в Україні

На сучасному етапі основним трендом розвитку глобальної економіки є цифровізація, що являє собою процес поширення цифрових технологій в усіх аспектах бізнесу. В умовах поширення коронавірусної інфекції, карантину та вимушеної ізоляції актуальність використання цифрових технологій у фінансовій сфері в усьому світі підвищується. На сучасному етапі фінтех розглядають як екосистему, яка поєднує всіх учасників фінансового ринку, зокрема, фінтех-стартапи, регулятори, банки, міжнародні платіжні системи, асоціації банкірів та фінансистів, інкубатори, акселератори, постачальники [38].

Фінансові технології забезпечують клієнтам зниження витрат, платежі в реальному часі, більш широкий вибір послуг та більшу зручність.

Поряд з вищезазначеними перевагами використання фінансових технологій має ряд недоліків: недостатній рівень нормативного регулювання внаслідок використання фінтех компаніями відмінних від традиційних установ бізнес-моделей; спонтанність прийняття рішення споживачами онлайн-послуг; обмеженість доступу з огляду на певний рівень вмінь та наявності гаджетів у користувачів для здійснення онлайн-операцій [20].

Розвиток цифрових технологій сприяє появі певних потенційних ризиків, які впливають на ефективність функціонування фінансової системи. До таких ризиків належать: ринковий ризик, що передбачає негативні наслідки від істотної зміни ринкової кон'юнктури; кіберризик, що виникає внаслідок специфіки середовища фінансових технологій; технологічний ризик, що передбачає порушення безперервності надання послуг внаслідок збоїв чи помилок у діяльності сервісу; юридичні ризики, які стосуються недостатності захисту прав споживачів [20].

Основні напрямки фінтех продуктів і послуг відповідно до Базельського комітету із питань банківського нагляду:

- кредити, депозити та залучення капіталу (краудфандинг, ринок кредитування, мобільний банк, оцінка кредитоспроможності клієнта);
- розрахунково-касові операції, кліринг (мобільний гаманець, P2P- платежі, криптовалюта, величина розрахункових розрахунків);
- управління інвестиційними процесами (високочастотний трейдинг, копи трейдинг, E-трейдинг, автоматизоване консультування).

Структура ринку FinTech інновацій представлена в табл.3.1.

Таблиця 3.1

Структура ринку FinTech інновацій[37]

Структуризація ринку FinTech інновацій в залежності від:			
Виду фінансової послуги	Типу суб'єкта – надавача FinTech послуг	Виду інноваційної технології, що формує базовий концепт FinTech інновації	Фокусного споживчого сегменту
<ul style="list-style-type: none"> – платежі, перекази, розрахунки; – депозити, позики, залучення капіталу; – управління інвестиціями; – страхування; – послуги інфраструктурних учасників (обслуговування ринку) 	<ul style="list-style-type: none"> – великі технологічні компанії; – інфраструктурні компанії; – діджитал та необанки; – незалежні FinTech компанії; – FinTech підрозділи в структурі банків та інших фінансових установ 	<ul style="list-style-type: none"> – блокчейн, смарт-контракти; – хмарні технології; – штучний інтелект; – аналітика і безпека даних; – інтерфейси програмування додатків 	<ul style="list-style-type: none"> – фізичні особи (домогосподарства); – малі і середні підприємства; – великі підприємства; – фінансові установи; – регулятори, аудитори; – технологічні компанії

Аналіз сучасного стану світового ринку фінансових технологій показав, що більшість інвестицій отримали такі сектори: грошові перекази та платежі – 20%, кредитування та банківські технології – 39%. Автоматизоване фінансове

планування – 10%, та ін. Серед глобальних трендів сфери фінтех слід зазначити мобільні фінансові послуги, управління фінансами та рахунками, грошові перекази, роботи-консультанти, страхові технології, краудфандинг, P2P кредитування, блокчейн та криптовалюти.

В Україні ринок фінансових технологій знаходиться на початковій стадії становлення. У сфері фінансових технологій в Україні на сьогодні працює понад 100 компаній, більшість яких працюють у сфері payment/money transfer (38 компаній), technology and infrastructure (36 компаній) та mobile wallets (22 компанії). Згідно з інформацією, яка наведена в українському Фінтех-каталозі-2019, близько 70% фінтех компаній працюють без залучення грошей сторонніх інвесторів, з них 61% покладається виключно на свої кошти, ще 9% – залучають гроші друзів та родичів. 30% користуються зовнішніми інвестиціями, в основному це приватні інвестори та ангельські інвестиції [20].

Найпопулярнішим напрямом роботи фінтех компаній є платежі та грошові перекази – 31,6%. Проявами цифрової трансформації цих послуг стали електронні гроші, електронні гаманці, мобільні додатки, нові типи карт, можливість переведення грошей з карти на карту тощо. У даний час цей вид фінансових послуг найбільш сильно схильний до цифровізації: сервіси онлайн-платежів і онлайн-переказів, P2P2, сервіси B2B3 платежів і переказів, хмарні каси і смарт-термінали. На другому місці – 19,3% стартапів працює у сфері технологій та інфраструктури, на третьому – 14% у сфері кредитування (онлайн кредитування). Найбільшими гравцями на українському ринку фінтех є банки. Ефективний розвиток національного ринку фінтех в значній мірі залежить від співпраці й партнерства банків з фінтех компаніями, які інтенсивно працюють над розвитком фінансових технологій.

3.3. Оптимізаційні моделі в діяльності банківських установ

Як було розглянуто в параграфі 3.1, дослідники пропонують різні підходи до проблеми зниження кредитного ризику банку та підвищення його прибутковості: порядок розрахунку вартості кредиту, методи оцінки кредитоспроможності позичальника, методики визначення резервів за кредитними операціями, розглядають практичні аспекти роботи з проблемними позичальниками тощо. Ще один спосіб зниження ризику та максимізації прибутку банку - оптимізація структури кредитного портфеля.

Математична модель оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку в якості функції цілі має максимізацію його прибутку за рахунок здійснення кредитних операцій за наявності системи обмежень:

1. обмеження, встановлені ризик-менеджментом комерційного банку. Ці вимоги ґрунтуються на таких основних методах зниження кредитного ризику портфеля, як диверсифікація, лімітування та створення резервів.

2. обмеження Національного банку, що встановлені у вигляді нормативів кредитного ризику: -Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7); -Норматив великих кредитних ризиків (Н8); -Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9); -Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10)[21].

Математичною моделлю цієї задачі є лінійна оптимізаційна модель, цільовою функцією якої є прибуток банку від кредитних операцій. Позначимо функцію прибутку Z , яка залежить від часток ресурсів, вкладених у різні кредитні операції.

ОТР банк пропонує кредитну програму, котра, залежно від умов кредитування і типу позичальників, складається з $n=32$ видів кредиту (табл.3.2).

Види кредитів, які пропонує ОТП банк [30,31,32]

Вид кредиту	Умови надання кредиту					
	Річна ставка,%	Термін кредиту, міс	Сума кредиту, тис.грн	Комісія,%		Страховка,%
				Що місячна	Одно-разова	
1	2	3	4	5	6	7
Кредити фізичним особам						
Продуктова лінійка Кредит готівкою						
1.«Просто так»	60	до 36	до 15	0	0	0,2% для повторного кредиту + грейс період -1 міс безвідсоткового використання
2.«Всі свої» - для зарплатних клієнтів банку	45	до 36	до 50	0	0	0,2% для повторного кредиту + грейс період 1 міс безвідсоткового використання
Express						
Standart cash						
3.Експрес	10	до 36	до 30	3.3	0	1
4.експресXXL	36	до 36	до 50	0.85	0	0,2
5.Idea challenge	10	до 36	до 30	3,99	0	0,5
6.Експрес 1000	39	до 36	до 20	0	5	опціонально
7.Big cash	36	до 84	до 1 000	0,85	0	0,2
Програма лояльності						
8.Big cash лояльний	28.8	до 84	до 750	0,85	0	0,2
9.Big cash VIP – для зарплатних клієнтів банку із зарплатою вище 20000грн	18	до 84	до 1 000	0,85	0	0,2

Продовження таблиці 3.2

Продуктова лінійка «Універсальний»						
10.XXXL для зарплатних клієнтів банку із зарплатою вище 35000грн	27	до 84	до 1 000	0	3	0,2
11.XXXL+	29,9	до 84	до 1 000	0	3	0,2
Продуктова лінійка «Фінансова вакцинація»						
12.Фінансова вакцина	39	до 60	до 100	0	3	0,2
1	2	3	4	5	6	7
13.Фінансова вакцина VIP	29	до 84	до 750	0	3	0,2
Продуктова лінійка Нова будова Універсальний						
14.XXXL	27	до 84	до 1 000	0	3	0,2
Продуктова лінійка Без обмежень CLASSIC						
15.Гроші на авто та мото	29,9	до 84	до 1 000	0	3	0,2
16.Гроші на авто Без обмежень FIX	0,01	3	до 300	0	5,99	0,2–необов'язково
17.	0,01	6	до 300	0	9,99	0,2–необов'язково
18.	0,01	9	до 300	0	14,99	0,2–необов'язково
19.	0,01	12	до 300	0	18,99	0,2–необов'язково
20.	0,01	18	до 300	0	27,99	0,2–необов'язково
21.	0,01	24	до 300	0	33,99	0,2–необов'язково
22.Без обмеженьGrace2	29,9	до 84	до 750	0	6	0,2 + грейс період 2 міс під 0,01%
23.Без обмежень Challenge	29,9	до 36	до 30	0	3	0,2
Кредити готівкою для ФОП						
24.Cash PE loan+	36	до 60	до 500	0,85	-	0,2
25.Cash loan PE New	36	до 60	до 500	0	-	0,2
26.Cash for PE 150	36	до 60	до 150	0,85	-	0,2

Продовження таблиці 3.2

27.Express Challenge	PE	10	до 36		3,99	-	0,2
Кредити для бізнесу							
28.Овердрафт «Гостинний»		14,9	до 36	до15000	0,5		Примітка: до 40% надходження на рахунок. Без застави до 5 млн. грн
29.Овердрафт «Миттєвий»		15,9	до 36	до15000	0,5		Примітка: до 40% надходження на рахунок.Без застави до 5 млн. грн
30.Овердрафт «Гарантовані платежі»		15,5	до 3	до 2500	0,2		Примітка: Без застави Без комісії
31.Фінансування агробізнесу «АГРОкредит Миттєвий»		Від 12	36	до 15 000	0,5		Примітка: Базові вимоги до позичальника: наявність земельного банку – від 400га
32.Інші строкові кредити		13	до 60	до 400 млн. грн	1		0,2

Тоді X_i ($i = 1, \dots, n$) – це частка ресурсів, спрямованих банком на надання кредиту i -го виду. Дохідність кожного виду кредиту виражена його річною ефективною кредитною ставкою r_i . Позначимо витрати банку на здійснення кредитної діяльності як C . Вони складаються з процентних витрат (плати за залучені та запозичені ресурси), комісійних, операційних витрат і відрахувань до резервів. Тоді цільовою функцією моделі буде:

$$Z = \sum_{i=1}^n \frac{r_i \times X_i}{100} - C \rightarrow \max \quad (3.1)$$

При виконанні умов:

- з метою забезпечення достатнього рівня диверсифікації кредитного портфелю частка кожного виду кредиту не повинна бути меншою від певної частки (d%) сукупного кредитного портфеля.

$$X_i \geq 0.01 \times \sum_i^n X_i \quad (3.2)$$

- частка кредитів, строк повернення яких більше 5 років, бланкові кредити, готівкові кредити, цільове використання яких не може бути проконтрольоване банком, повинні перевищувати частку (d), але не бути більшими за частку (h): надмірна обережність у кредитній діяльності може призвести до недостатніх або навіть від'ємних фінансових результатів.

$$\sum_{\sigma=1}^l X_{\text{риз}} \leq 0.5 \times \sum_i^n X_i \quad (3.2)$$

де σ вид ризикових кредитів;

l – кількість ризикових кредитів.

- надмірна обережність у кредитній діяльності може призвести до недостатніх або навіть від'ємних фінансових результатів, тому частка низькоефективних кредитів не повинна бути більшою від g% кредитного портфеля банку:

$$\sum_1^m X_j \leq 0.3 \times \sum_i^n X_i \quad (3.3)$$

де j – вид низькоефективних кредитів;

m – кількість низькоефективних кредитів.

-сума всіх кредитів не може перевищувати наявні ресурсів банку, якщо банк не має можливості залучити міжбанківські кредити.

$$\sum_i^n X_i \leq P \quad (3.4)$$

де P – наявні ресурси банку.

- обмеження Національного банку, що встановлені у вигляді нормативів кредитного ризику

- Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7):

$$X_{ij} \leq 0,25PK \quad j = 1, \dots, v \quad (3.5)$$

- Норматив великих кредитних ризиків (Н8):

$$\frac{\sum_i^n X_{ik}}{PK} \times 100\% \leq 800\% \quad k=1, \dots, s \quad (3.6)$$

- Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9):

$$\frac{X_{il}}{CK} \leq 0.05 \quad l=1, \dots, m \quad (3.7)$$

- Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10).

$$\frac{\sum_{i=1}^n X_i}{CK} \leq 0.3 \quad (3.8)$$

$$\sum_{j=1}^v X_{ij} + \sum_{k=1}^s X_{ik} + \sum_{l=1}^m X_{il} = \sum_{i=1}^n X_i \quad (3.9)$$

$$v+s+m=n \quad (3.10)$$

За допомогою інструменту «Пошук рішення» середовища Microsoft Office Excel знайдемо оптимальну структуру кредитного портфелю банку.

3.4. Оптимізація структури кредитного портфелю ОТР банку

ОТР банк пропонує кредити 32 види кредитів, які різняться за позичальниками, термінами, граничними сумами, забезпеченням, характером цільового використання.

При розрахунку використано дані про витрати банку, оприлюднені у звіті про фінансові результати за 2020 рік:

- процентні витрати – 1 386 122 тис. грн.;
- комісійні витрати – 506 572 тис. грн.;
- адміністративні та інші операційні витрати – 2 147 005 тис. грн.;
- відрахування до резерву під знецінення кредитів – 836 210 тис. грн.

Отже, за підсумками 2020 року загальна сума витрат (С) = 4 875 909 тис. грн. Звісно, що для отримання точніших результатів бажано взяти до розрахунку лише ту частину витрат, які пов'язані саме з кредитною діяльністю, адже банк проводить й інші активні операції, що потребують видатків. Але оприлюднена фінансова звітність не містить таких даних.

Нехай ризик-менеджментом банку встановлено такі значення часток:

$d\% = 1\%$, $h\% = 50\%$, $g\% = 33\%$. Кредитами з підвищеним ризиком вважатимемо кредити готівкою, надані за допомогою кредитної картки, автокредити до 7 років, іпотечні до 20 років, споживчі до 10 років, бланкові овердрафти й експрес-кредити без застави.

До низькоефективних кредитів віднесемо ті, ефективні ставки за якими нижчі 15%. При цьому загальна сума кредитного портфеля не перевищує обсягу всієї ресурсної бази банку, за даними балансу банку на 31 грудня 2020 року його зобов'язання та власний капітал становлять 27 797 157 тис. грн.

Регулятивний капітал банку складає на 31.12.2020 року 8 621 466 тис. грн., акціонерний капітал – 6 893 567 тис. грн відповідно.

Для збільшення точності розрахунків врахуємо лише ту частку ресурсів, яку банк має намір вкласти саме в кредитні операції, тому що з року в рік зростає частка ресурсів, які банк вкладає в цінні папери.

Друга група обмежень, що ґрунтується на нормативах кредитного ризику, також потребує інформації щодо кожної кредитної операції, яка не оприлюднюється.

На основі всього масиву даних складаємо таку оптимізаційну модель:

$$Z = 0.6X_1 + 0.45X_2 + 0.1X_3 + 0.36X_4 + 0.1X_5 + 0.39X_6 + 0.36X_7 + 0.288X_8 + 0.18X_9 + 0.27X_{10} + 0.299X_{11} + 0.39X_{12} + 0.29X_{13} + 0.27X_{14} + 0.299X_{15} + 0.01X_{16} + 0.01X_{17} + 0.01X_{18} + 0.01X_{19} + 0.01X_{20} + 0.01X_{21} + 0.299X_{22} + 0.299X_{23} + 0.36X_{24} + 0.36X_{25} + 0.36X_{26} + 0.1X_{27} + 0.149X_{28} + 0.159X_{29} + 0.155X_{30} + 0.12X_{31} + 0.13X_{32} - 4\,875\,909 \rightarrow \max$$

$$X_i \geq 0.01 \times \sum_{i=1}^n X_i$$

$$X_7 + X_8 + X_9 + X_{10} + X_{11} + X_{13} + X_{14} + X_{15} + X_{22} + X_{31} \leq 0.5 \times \sum_{i=1}^n X_i$$

$$X_7 + X_8 + X_9 + X_{10} + X_{11} + X_{13} + X_{14} + X_{15} + X_{22} + X_{28} + X_{29} + X_{30} + X_{31} \leq 0.33 \times \sum_{i=1}^n X_i$$

$$X_i \leq 0.25 \times 8\,621\,466$$

$$\sum_{i=1}^n X_i = 27\,797\,157$$

Розраховані значення факторів відобразимо на рис.3.1 і в табл. 3.3 і порівняємо їх із фактичними обсягами ресурсів.

Доходність, %

60	x1	2155366,5		
45	x2	2155366,5		
59,6	x3	2155366,5		
46,04	x4	2155366,5		
48,38	x5	2155366,5		
44	x6	2155366,5		
46,2	x7	2155366,5		
40,4	x8	277971,57		
30,4	x9	277971,57		
30,2	x10	277971,57		
33,1	x11	277971,57		
42,2	x12	406089,03		
32,2	x13	277971,57		
30,2	x14	277971,57		
33,1	x15	277971,57		
6	x16	277971,57		
10	x17	277971,57		
15	x18	277971,57		
19	x19	277971,57		
28	x20	277971,57		
34	x21	277971,57		
36,1	x22	277971,57		
33,1	x23	277971,57		
46,4	x24	2155366,5		
36,2	x25	277971,57		
46,4	x26	2155366,5		
58,08	x27	2155366,5		
20,9	x28	277971,57	Рег капітал	
21,9	x29	277971,57	8621466	2155367
17,9	x30	277971,57		
18	x31	277971,57	Е	27797157
25	x32	277971,57		
Z	d	h	g	CreditPortfolio=CP
1248114687	277971,6	9523786,77	5768996,91	27797157
		13898578,5	9173061,81	

$$Z=1248\ 114\ 687 \times 0.01 - 4\ 875\ 909 = 7\ 605\ 238 \text{ тис. грн}$$

Рис.3.1.Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку

Таблиця 3.3

Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку

Змінна	Значення змінної (сума кредиту), тис. грн	Частка кредиту (у % до загального обсягу кредитного портфеля)
X1	2155366,5	0.077539
X2	2155366,5	0.077539
X3	2155366,5	0.077539
X4	2155366,5	0.077539
X5	2155366,5	0.077539
X6	2155366,5	0.077539
X7	2155366,5	0.077539
X8	277971,57	0.01
X9	277971,57	0.01
X10	277971,57	0.01
X11	277971,57	0.01
X12	406089,03	0.01461
X13	277971,57	0.01
X14	277971,57	0.01
X15	277971,57	0.01
X16	277971,57	0.01
X17	277971,57	0.01
X18	277971,57	0.01
X19	277971,57	0.01
X20	277971,57	0.01
X21	277971,57	0.01
X22	277971,57	0.01
X23	277971,57	0.01
X24	2155366,5	0.077539
X25	277971,57	0.01
X26	2155366,5	0.077539
X27	2155366,5	0.077539
X28	277971,57	0.01
X29	277971,57	0.01
X30	277971,57	0.01
X31	277971,57	0.01
X32	277971,57	0.01
РАЗОМ	27 797 157	1

Таким чином, найбільш прибутковими для банку є:

- продуктова лінія Кредит готівкою для фізичних осіб (1.2просто так», 2. «Всі свої», 3. Експрес, 4.Експрес XXL, 5.Idea challenge, 6. Express 1000, 7. Big Cash),
- а також кредити готівкою для ФОП (24.Cash PE loan, 26. Cash for 150, 27. Express Challenge).

Банк вже почав змінювати структуру кредитного портфелю. Так, за останні три роки темпи зростання кредитів, наданих юридичним особам становили 1.22, в той час як темпи зростання кредитів, наданих фізичним особам становили 1.34.

Решта кредитів не є настільки привабливою для банку, оскільки або занадто ризикована, або низькорентабельна, тому їхня частка має становити по 1% від загального обсягу портфелю для забезпечення належного рівня його диверсифікації.

Це дозволить отримати банку чистий процентний дохід в сумі 7 605 238 тис. грн.

Кредитна політика банку із часом може трансформуватися залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована, тому в результаті дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфелю.

Якщо поставити вимогу, щоб кредитний портфель складав не менш як 60% від сукупних активів банку (зараз лише 47,14%), то оптимальна структура портфелю кардинально не зміниться, але до найбільш прибуткових добавиться ще кредит готівкою для фізичних осіб №9. Big cash лояльний та кредит готівкою для ФОПів №25.Cash loan PE New.

Це дозволить отримати ще більший додатковий прибуток:

$$P = 1524630961 \times 0.01 - 4\,875\,909 = 10\,370\,400 \text{ тис. грн.}$$

Розраховані значення факторів відобразимо на рис.3.2.

60			x1	2155366,5		
45			x2	2155366,5		
59,6			x3	2155366,5		
46,04			x4	2155366,5		
48,38			x5	2155366,5		
44			x6	2155366,5		
46,2			x7	2155366,5		
40,4			x8	2155366,5		
30,4			x9	353772,036		
30,2			x10	353772,036		
33,1			x11	353772,036		
42,2			x12	2155366,5		
32,2			x13	353772,036		
30,2			x14	353772,036		
33,1			x15	353772,036		
6			x16	353772,036		
10			x17	353772,036		
15			x18	353772,036		
19			x19	353772,036		
28			x20	353772,036		
34			x21	353772,036		
36,1			x22	989542,452		
33,1			x23	353772,036		
46,4			x24	2155366,5		
36,2			x25	2155366,5		
46,4			x26	2155366,5		
58,08			x27	2155366,5		
20,9			x28	353772,036	Рег капітал	
21,9			x29	353772,036	8621466	2155367
17,9			x30	353772,036		
18			x31	353772,036	Е	35377204
25			x32	353772,036	ВБ	58962006
Z	d	h	g	CreditPortfolio=CP		
1524630961	353772	14596551,2	9191767,85	35377203,6		
		17688601,8	11674477,2			

$$Z = 1\,524\,630\,961 \times 0.01 - 4875\,909 = 10\,370\,400 \text{ тис. грн}$$

Рис. 3.2. Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку при збільшенні його частки у сукупних активах до 60%.

Висновки до розділу 3

Ефективність роботи банківської установи залежить від оптимізації кредитної політики та мінімізації витрат.

Питання мінімізації кредитних ризиків при здійсненні кредитної діяльності комерційними банками має значну актуальність не лише для самих банків, але і для розвитку економіки країни у цілому.

Мінімізація банківських ризиків може здійснюватися шляхом:

- диверсифікації кредитів;
- страхування кредитів;
- введення права застави;
- контролю кредитоспроможності позичальника;
- забезпечення достатнього рівня ліквідності;
- хеджування валютних операцій;
- розрахунку максимально можливого обсягу позики для надання позичальнику.

Найдешевшим та найбільш простим методом зниження кредитного портфельного ризику є диверсифікація кредитного портфеля. Достатню диверсифікацію портфеля кредитів можна забезпечити через такі способи:

- застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за кредит;
- диверсифікацію позичальників (здійснюється через встановлення лімітів для усіх кредиторів окремої групи);
- диверсифікацію забезпечення повернення кредитів;
- диверсифікацію кредитного портфеля відносно строків;
- раціонування кредиту (тобто встановлення лімітів надання позик щодо окремих кредиторів або класів кредиторів залежно від фінансового становища;
- встановлення жорстких або гнучких лімітів кредитування щодо строків, суми, видів процентних ставок чи інших умов надання кредитів).

Математична модель оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку в якості функції цілі має максимізацію його прибутку за рахунок здійснення кредитних операцій за наявності системи обмежень.

В результаті розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку визначено:

найбільш прибутковими для банку є :

- продуктова лінія Кредит готівкою для фізичних осіб (1.2просто так», 2. «Всі свої», 3. Експрес, 4.Експрес XXL, 5.Idea challenge, 6. Express 1000, 7. Big Cash),
- а також кредити готівкою для ФОП (24.Cash PE loan, 26. Cash for 150, 27. Express Challenge).

Банк вже почав змінювати структуру кредитного портфелю. Так, за останні три роки темпи зростання кредитів, наданих юридичним особам становили 1.22, в той час як темпи зростання кредитів, наданих фізичним особам становили 1.34.

Решта кредитів не є настільки привабливою для банку, оскільки або занадто ризикована, або низькорентабельна, тому їхня частка має становити по 1% від загального обсягу портфеля для забезпечення належного рівня його диверсифікації.

Це дозволить отримати банку чистий процентний дохід в сумі 7 605 238 тис. грн.

Кредитна політика банку із часом може трансформуватися залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована, тому в результаті дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфеля.

РОЗДІЛ 4
РЕЗУЛЬТАТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ
ПОЛІТИКОЮ ОТР БАНКУ

4.1. Розрахунок прибутку від оптимізації структури кредитного портфелю банку

Аналіз створення кредитного портфелю оптимальної структури повинен завершуватись оцінюванням його дохідності та рентабельності рентабельності роботи банку в цілому[42].

Після вирішення оптимізаційної економіко-математичної моделі вибору оптимальної структури кредитного портфелю банку для досягнення максимального доходу банку, представляємо відомості про загальний річний дохід, який має отримати банк від впровадження даних продуктів, таблиця 4.1.

Таблиця 4.1

Фінансовий результат від впровадження оптимальної структури кредитного портфелю банку

Показник	2018	2019	2020	Прогноз
Чистий процентний дохід	2 907 028	3 439 247	3 576 793	7 605 238
Залишки виданих позик	22 059052	25469028	27 797 157	27 797 157
Депозити, залучені на платній основі	26 855 632	35 094 301	47 337 814	47 337 814
Інші доходи	97 632	162 643	104 883	104 883
Чистий непроцентний дохід	1 157 591	1 643 632	689 561	689 561
Операційний дохід	4 064 619	5 082 879	4 266 354	4 266 354
Прибуток до оподаткування	2 401 724	3 094 366	2 119 349	12 663 036
Витрати з податку на прибуток	(427 414)	(557 610)	(385 627)	2 279 347
Чистий прибуток	1 974 310	2 536 756	1 733 722	10 383 689

Врахуємо, що комісійний дохід було враховано при визначенні ефективної річної ставки по кредитах. Передбачимо зростання суми процентних витрат на 10% на прогнозний рік. Крім того, планується, що частина чистого прибутку банку (до 50%) буде відображена у статті «Нерозподілений прибуток», що призведе до збільшення 1 розділу пасиву балансу «Власний капітал» до 15 094 842 тис. грн і валюти балансу – до 63 962 006 тис. грн.

4.2. Розрахунок прогнозних показників вдосконалення управління кредитною політикою банку

Для перевірки ефективності запропонованих заходів необхідно визначити показники ефективності діяльності банку:

- чистий процентний дохід;
- чисту процентну маржу;
- рентабельність активів;
- рентабельність власного капіталу.

Нові розрахункові значення фінансових показників за оптимальної структури кредитного портфелю приведені в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Прогнозні показники ефективності діяльності АТ «ОТР банк»

Показник	2018	2019	2020	Прогноз
Чистий процентний дохід	2 907 028	3 439 247	3 576 793	7 605 238
Чистий прибуток	1 974 310	2 536 756	1 733 722	10 383 689
Чиста процентна маржа,%	8.87	7.67	6.07	11.89
Рентабельність активів (ROA),%	6.027	5.659	2.940	16.23
Рентабельність власного капіталу (ROE),%	37.572	31.266	17.174	68.79

Порівняємо ці показники з фактичними показниками ефективності роботи банку за минулі роки і зробимо висновки:

Чиста процентна маржа збільшилась до 11.89%. Ці зміни відбулись за рахунок зростання процентного доходу банку в більшому співвідношенні порівняно із зростанням процентних витрат банку. Рентабельність активів зросла до 16.23%, а рентабельність власного капіталу – до 68.79%.

Коефіцієнти фінансової стійкості банку теж значно покращились (табл.4.3).

Таблиця 4.3

Коефіцієнти фінансової стійкості банку

Показники	2018	2019	2020	Прогноз
Коефіцієнт надійності банку,%	20.09	22.10	20.66	30.89
Коефіцієнт фінансового важеля	4.98	4.51	4.84	3.24
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	16.04	18.10	17.12	23.60
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	5.93	5.53	5.84	10.34

Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношенні 10,0—15,0 разів за період 2018-2020р.р. він знаходився нижче оптимального значення на рівні 5-6, а в прогностному періоді – досяг оптимального співвідношення.

Висновки до розділу 4

Для перевірки ефективності запропонованих заходів було визначено показники ефективності діяльності банку: чистий процентний дохід; чисту процентну маржу; рентабельність активів; рентабельність власного капіталу

та коефіцієнти фінансової стійкості банку і порівняно їх з фактичними показниками ефективності роботи банку за минулі роки.

В результаті оптимізації структури кредитного портфелю чиста процентна маржа збільшилась до 11.89%. Ці зміни відбулись за рахунок зростання процентного доходу банку в більшому співвідношенні порівняно із зростанням процентних витрат банку.

Рентабельність активів зросла до 16.23%, а рентабельність власного капіталу – до 68.79%.

Покращились показники надійності банку. Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношенні 10,0—15,0 разів за період 2018-2020р.р. він знаходився нижче оптимального значення на рівні 5-6, а в прогностному періоді – досяг оптимального співвідношення.

ВИСНОВКИ

Значення кредитної політики у функціонуванні банку досить значне, вона формує умови, принцип, правила кредитування. Одним із головних завдань кредитної політики є контроль та зниження кредитного ризику у процесі банківської діяльності.

Основними методами кредитної політики є зміна величини облікової ставки та норм обов'язкових резервів, операції на відкритому ринку, обмеження або стимулювання розмірів кредиту тощо.

Вдосконалення кредитної політики банків у сучасних умовах має передбачати такі заходи, як:

- підвищення стабільності банків;
- поліпшення якості кредитного портфеля;
- поліпшення структури активів банків;
- забезпечення інтересів вкладників банку;
- підвищення іміджу банку;
- формування кредитної інфраструктури.

Отже, кредитну політику комерційного банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Шляхи оптимізації кредитної політики :

- регулярний аналіз стану кредитних відносин із кожним окремим позичальником;
- обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками;
- вибір дієвих методик оцінки дохідності кредитної діяльності банку з використанням економіко-математичного моделювання ;
- перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення й нарощення слабкої ресурсної бази банків ;
- стимулювання дострокового погашення кредитів;

- посилення контролю над кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком у кожному банку ;
- удосконалення кредитних технологій ;
- залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів, які володіють навиками розроблення й упровадження пакетних кредитних послуг;
- досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду.

Різноманітність кредитних продуктів ОТП Банку і злагоджена робота корпоративних менеджерів забезпечили значне зростання обсягів фінансування корпоративних клієнтів у 2020 році. До складу таких традиційних і ключових для фінансування секторів економіки, як сільське господарство і пов'язані з ним галузі, оптова і роздрібна торгівля, харчова і фармацевтична промисловість, увійшли підприємства інформаційної і комунікаційної галузі, ринку нерухомості та інших секторів. У цілому ж, кредитна заборгованість корпоративних клієнтів банку за повний фінансовий рік зросла майже на 30%. У зв'язку з розповсюдженням пандемії у всьому світі і в Україні через захворювання на COVID-19 минулий фінансовий рік виявився непростим і для ринку кредитування. Банк надавав платіжні канікули, подовжував строки повернення кредитів, переглядав інші умови фінансування. Крім цього, у 2020 році спостерігалось зміщення акцентів у вподобаннях позичальників банку під час вибору валюти фінансування на користь національної валюти. Так, частка кредитів, наданих нашим банком у гривні, зросла на 19% у порівнянні з 2019 роком. Це було обумовлене несприятливими валютними коливаннями, що мали місце на початку 2020 року, а також зниженням вартості кредитних коштів у національній валюті внаслідок наявної надлишкової гривневої ліквідності на фінансовому ринку і суттєвого зменшення облікової ставки Національного банку України.

На основі проведеного аналізу ефективності управління активними операціями встановлено таке.

1. Формування та реалізація ефективної ресурсної політики комерційного банку значною мірою залежить від того, наскільки збалансованими за строками є джерела залучення та напрями розміщення ресурсів. Стабільність банківської діяльності забезпечується ефективним управлінням активами й пасивами банку шляхом підтримання динамічної рівноваги пасивів і активів із постійною заміною коштів, що вилучені із банківських ресурсів, новими.

2. Банківські ресурси використовуються недостатньо ефективно. Кредитний портфель значно менше депозитного портфелю банку.

3. Станом на 31 грудня 2020 та 2019 років майже всі кредити (понад 99% від кредитів клієнтам) надано компаніям, які ведуть свою діяльність в Україні, що представляє собою значну географічну концентрацію в одному регіоні.

4. Кредитна якість портфелю кредитів, наданих корпоративним клієнтам, продовжує покращуватися: неproblemна заборгованість перетнула позначку в 90% портфелю кредитів, понад 90% якої, своєю чергою, мають рейтинг «краще» або на рівні «7» за 9-бальною шкалою рейтингування (відповідно, 90% з рейтингом «1-7» за 10-бальною шкалою оцінки кредитного ризику НБУ).

5. Можна відмітити, темпи зростання споживчих кредитів фізичним особам за останні 3 роки складають 34.3% і значно випереджають темпи зростання виданих кредитів юридичним особам, що в майбутньому може змінити існуючий розподіл кредитів між юридичними та фізичними особами.

6. Якість портфелю споживчих кредитів несуттєво погіршилася у 2020 році, проте частка проблемних кредитів не перевищила 4% обсягу портфелю. Продовжили стрімко зростати кредитні ліміти на картках, станом на кінець 2020 року 39% портфелю споживчих кредитів склали саме залишки за кредитними лімітами на картках. Приріст залишків за лімітами на кредитні картки за 2020 рік становив близько 757 млн грн, в яких частка проблемних кредитів становила близько 4% портфелю. Частка портфелю готівкових кредитів незначно зросла до 19% обсягу портфелю, якість якого залишається на допустимому рівні – частка проблемної заборгованості не перевищує 3% його обсягу. Продовжив зростати й обсяг автокредитів, що становлять 8% портфелю споживчих кредитів. При цьому

якість нового портфелю була на дуже високому рівні: портфель автокредитів виявився найменш чутливим до негативних наслідків пандемії.

Найдешевшим та найбільш простим методом зниження кредитного портфельного ризику є диверсифікація кредитного портфеля та оптимізація його структури. Достатню диверсифікацію портфеля кредитів можна забезпечити через такі способи:

- застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за кредит;
- диверсифікацію позичальників (здійснюється через встановлення лімітів для усіх кредиторів окремої групи);
- диверсифікацію забезпечення повернення кредитів;
- диверсифікацію кредитного портфеля відносно строків;
- раціонування кредиту (тобто встановлення лімітів надання позик щодо окремих кредиторів або класів кредиторів залежно від фінансового становища;
- встановлення жорстких або гнучких лімітів кредитування щодо строків, суми, видів процентних ставок чи інших умов надання кредитів).

Математична модель оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку в якості функції цілі має максимізацію його прибутку за рахунок здійснення кредитних операцій за наявності системи обмежень.

В результаті розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля банку визначено, що найбільш прибутковими для банку є :

- продуктова лінія Кредит готівкою для фізичних осіб (1. «Просто так», 2. «Всі свої», 3. Експрес, 4.Експрес XXL, 5.Idea challenge, 6. Express 1000, 7. Big Cash),
- а також кредити готівкою для ФОП (24.Cash PE loan, 26. Cash for 150, 27. Express Challenge).

Решта кредитів не є настільки привабливою для банку, оскільки або занадто ризикована, або низькорентабельна, тому їхня частка має становити по 1% від загального обсягу портфеля для забезпечення належного рівня його

диверсифікації. Це дозволить отримати банку чистий процентний дохід в сумі 7 605 238 тис. грн.

Банк вже почав змінювати структуру кредитного портфелю. Так, за останні три роки темпи зростання кредитів, наданих юридичним особам становили 1.22, в той час як темпи зростання кредитів, наданих фізичним особам становили 1.34.

Для перевірки ефективності запропонованих заходів було визначено показники ефективності діяльності банку: чистий процентний дохід; чисту процентну маржу; рентабельність активів; рентабельність власного капіталу

та коефіцієнти фінансової стійкості банку і порівняно їх з фактичними показниками ефективності роботи банку за минулі роки.

В результаті оптимізації структури кредитного портфелю чиста процентна маржа збільшилась до 11.89%. Ці зміни відбулись за рахунок зростання процентного доходу банку в більшому співвідношенні порівняно із зростанням процентних витрат банку.

Рентабельність активів зростає до 16.23%, а рентабельність власного капіталу – до 68.79%.

Покращились показники надійності банку. Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношенні 10,0—15,0 разів за період 2018-2020р.р. він знаходився нижче оптимального значення на рівні 5-6, а в прогностичному періоді – досяг оптимального співвідношення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141).[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121 – III // Урядовий кур'єр. – 2001. №8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 49, ст.682. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність»: від 18 вересня 1991р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 47, ст.646. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1560-12
5. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст.238). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664-III // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 1, ст. 1). [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
7. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР//(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 51, ст.292). [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452-VI // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012,

№50, ст.564). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>

9. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2346-III //(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 29, ст.137). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>

10. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

11. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція від 28.08.2005 №368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

12. Про порядок формування обов'язкових резервів для банків України - Постанова Правління НБУ №244 від 27.08.01р.

13. Антіпова, Н. А. Вдосконалення ефективності кредитної політики банку як однієї з передумов конкурентоспроможності економіки [Електронний ресурс] / Н. А. Антіпова. – Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_8/stati/Antipova.pdf. – Назва з екрану.

14. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.

15. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: навч. посіб. К.: Академія, 2001. 320 с.

16. Вітлінський В. В. Моделювання економіки: Навч. посібник. -К.: КНЕУ, 2003. -408 с.

17. Владичин У.В. Банківське кредитування [Текст] / У.В. Владичин. – Київ: Атака, 2008. – 648 с.

18. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навч. посібн. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.

19. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
20. Волосович С. В.Regtech в екосистемі фінансових технологій / С. В. Волосович, А. В. Василенко // Modern economics. - 2019. - № 15. - С. 62-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2019_15_
21. Грушко В., Іваненко Т. Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку/ Вісник Національного Банку України,№2.- 2014.
22. Гуцал, І. С. Дієвість кредитного механізму в економіці України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. С. Гуцал ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 2004. – 31 с.
23. Камінський А.Б. Моделювання фінансових ризиків. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 304 с.
24. Карбівничий І. В. Оптимізація фінансового забезпечення механізму кредитної політики банку / І. В. Карбівничий // Економіка, фінанси, право. – 2010. – №3. – С. 17–22.
25. Коцовська Р.Р. Банківські операції: навчальний посібник / Р.Р. Коцовська, О.П. Павлишин, Л.М. Хміль – К.: НБУ. Ун-т банк. справи, 2010. – 456 с.
26. Лаврушина О.І. Банківський менеджмент: підручник. -2-е вид., перераб. і доп. / О.І. Лаврушина. -М.: КНОРУС, 2011. -560 с.
27. Любар О.О. Кредитна політика банків: види та моделі// Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 3(9). – С. 183-185.
28. Основні показники діяльності банків/Статистика банків України.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>).
29. Островська Н.Л. Теоретичні та практичні аспекти організації моніторингу кредитної політики в банку / Н.Л. Островська [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/>
30. Річний звіт ОТП банку за 2018 рік.- Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.otpbank.com.ua/upload/medialibrary/816/report-2018.pdf>

31. Річний звіт ОТП банку за 2019 рік.- Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.otpbank.com.ua/upload/medialibrary/ede/2019.pdf>
32. Річний звіт ОТП банку за 2020 рік.- Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.otpbank.com.ua/pdf/annual_reports/2020/2020report.pdf
33. Рисін В.В. Реалізація ресурсної політики банків в умовах фінансової нестабільності: монографія. К.: УБС НБУ, 2012. 390 с
34. Руська Р. В. Застосування математичних методів в банківській діяльності: Методичні рекомендації. Тернопіль: Тайп, 2014.-140 с
35. Рябокінь М. В. Формування фінансового механізму сек'юритизації активів: теоретичний аспект. / М. В. Рябокінь // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. 5. – Т. 2. – С. 274–281.
36. Світ енциклопедії: Кредитна політика [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://gx3000.ru/finansovasistema/kreditna-politika-banku.html>
37. Украинская финтех-индустрия 2021-2024 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reportlinker.com/report-summary/Fintech/181059/Ukrainian-Fintech-Industry.html>
38. ФІНТЕХ В УКРАЇНІ: тенденції, огляд ринку та каталог [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: https://data.unit.city /fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf.
39. Штефан Н. М., Москаленко Р. В. Математичні методи і моделі в управлінні кредитною політикою банку. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9534> (дата звернення: 26.12.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.11.76
40. Busch, A. Banking regulation and globalization. Oxford University Press, 2009. P. 282.
41. Klin M. Theory of the banking firm. J.Money. Credit and banking. 1971. May. P. 205-218.
42. Maximov D.A., Khalikov M.A. Prospects of institutional approach to production corporation assets assessment. *Aktual Problems of Economics*. 2016. vol. 183. no. 9. P. 16-25.

43. Murphy N.D. Costs of banking activities: interactions between risk and operating costs: ii comment. *J. Money. Credit and Banking*. 1972. Aug. P.205-218.

44. Sealey C.W. Valuation, capital structure, and shareholder unanimity for depository financial intermediates. *J. Finance*. 1983, June. P. 1139-1154.

45. Sinky Joseph F., Jr. Financial management in commercial banks. Per. from English: ed. R. Ya. Levites, B.S. Pinsker. Kiev: Catallaxy. 1994.957 s.

Балас банку, тис. грн.

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
АКТИВИ			
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	2320458	3 139 593	3 510420
Кошти в банках	2 507 127	4 308 470	13 628 078
Кредити клієнтам	22 059052	25469028	27 797 157
Інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	1 102 220	3 631 783	6 606 201
Інвестиції, що оцінюються за амортизованою собівартістю	3 677 428	7 212 296	5 901 418
Інвестиції в дочірню компанію		139 143	139 143
Основні засоби та нематеріальні активи	478 898	570 535	736 439
Активи з права користування	-	191 946	448 590
Поточні активи з податку на прибуток	127 402	5137	5163
Відстрочені активи з податку на прибуток	177315	38 747	76 544
Інвестиційна нерухомість	39 381	28 152	27 857
Інші активи	267 857	233 118	224 139
ВСЬОГО АКТИВІВ	32 757 138	44 828 805	58 962 006
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків та інших фінансових установ	441	567 801	399
Рахунки клієнтів	26 855 632	35 094 301	47 337 814
Орендні зобов'язання	-	174 425	450 684
Поточні зобов'язання з податку на прибуток	-	84 827	81 304
Інші зобов'язання	646 259	793 970	996 963
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	27 502 332	36 715 324	48 867 164
КАПІТАЛ			
Акціонерний капітал	6 186 023	6 186 023	6 186 023
Емісійний дохід	405 075	405 075	405 075
Інший додатковий капітал	1 236 294	1 236 294	1 236 294

Продовження додатку А

Резерв переоцінки інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	67 683	71 001	125 999
Нерозподілений прибуток/(накопичений дефіцит)	(2 640 269)	215 088	2 141 451
ВСЬОГО КАПІТАЛУ	5 254 806	8 113 481	10 094 842
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА КАПІТАЛУ	32 757 138	44 828 805	58 962 006

Звіт про прибутки і збитки та інші сукупні доходи, тис. грн.

Показник	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020
Процентні доходи	4 133 371	5 092 574	4 962 915
Процентні витрати	(1 226 343)	(1 653 327)	(1 386 122)
Чистий процентний дохід до формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	2 907 028	3 439 247	3 576 793
Комісійні доходи	1 445 122	1 696 120	1 684 106
Комісійні витрати	(297 109)	(393 261)	(506 572)
Чистий прибуток від операцій з іноземною валютою та банківськими металами	152 096	258 222	295 785
Чистий прибуток від операцій з похідними фінансовими інструментами	164 224	81 431	89 887
Чистий прибуток від інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5 570	43 502	79 306
Чистий збиток від модифікації фінансових активів	(20 320)	(12 884)	(18 917)
Формування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за активами, за якими нараховуються проценти	(393 928)	(145 694)	(836 210)
Формування резерву на покриття очікуваних кредитних збитків за іншими операціями	4 344	(46 447)	(202 707)
Інші доходи	97 632	162 643	104 883
Чистий непроцентний дохід	1 157 591	1 643 632	689 561
Операційний дохід	4 064 619	5 082 879	4 266 354
Операційні витрати	1 662 895	(1 988 513)	(2 147 005)
Прибуток до оподаткування	2 401 724	3 094 366	2 119 349
Витрати з податку на прибуток	(427 414)	(557 610)	(385 627)
Чистий прибуток за рік	1 974 310	2 536 756	1 733 722

Продовження додатку В

Статті, які в подальшому можуть бути рекласифіковані до складу прибутків або збитків:			
Зміна справедливої вартості інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	65 465	(17 087)	63 364
Інші сукупні доходи/(збитки)	65 465	(17 087)	63 364
ВСЬОГО СУКУПНИХ ПРИБУТКІВ ЗА РІК	2 039 775	2 519 669	1 797 086
Середньозважена кількість простих акцій в обігу	499 238	499 238	499 238
Прибуток на акцію	3,955	5,081	3,473